

Kur'ân-ı Kerîm Işığında GÜVEN DUYGUSUNUN KAYNAĞI OLARAK MÜSLÜMANLIK BİLİNCİ

In the light of Holy Quran the Muslim Consciousness as a Source of Trust Sensation

Dr. Hüseyin Emin SERT

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

Özet: Güven duygusu, insanın en temel ihtiyaçlarından. Yüce Yaratıcı, Son ilâhî kitap Kur'ân-ı Kerîm'i, Peygamber vasıtasıyla “**hayat rehberi ve güven kaynağı**” olarak göndermiştir. Birinci kaynağı Kur'ân olan İslam dini, ferdî ve toplumsal hayatta, huzur ve güveni sağlayıcı prensipleri içermektedir. Kur'ân ve sünnetin rehberliğinde İslam'a uyan Müslüman, güven içinde yaşar ve imanından aldığı güçle kendini emniyette hissederek, bu güveni etrafına da yayar. Müslüman, elinden ve dilinden diğer insanların emin olduğu, her türlü fenalık, kötülük ve terörden uzak kimsedir.

İslamî ve insanî değerleri, ferdî ve sosyal hayatta uygulayabilen kişi, Müslümanlık bilincine erişerek güven içinde yaşayabilir. İnsanın iç ve dış dünya ile iletişimini düzenleyen **iman, güven duygusunun en önemli kaynağıdır**. Bu makalede, arz edilen perspektif detaylandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm, Hayat Rehberi, Güven Kaynağı, Güven Duygusu, Müslümanlık Bilinci, İman, Kişisel Bütünlük, Özgüven, Toplumsal Güven

Abstract: Confidence is one of the important human basic needs. The Holy Quran was revealed as a **life guidebook** and reliance source by the Creator of all human beings. The importance of trust is unquestionable for the continuation of societies and happiness. According to the Holy Quran, anyone believing in the last holy religion Islam is called as a Muslim. A Muslim is someone, everyone is sure from his hand and tongue. No Muslim is expected to charge in any evil behavior or terror.

A person who flourishes in Islamic and human values, both individual and social life, would reach the Muslim consciousness in peace and trust. The religious faith, which organizes interpersonal and external life, is the source of feeling in confident that is one of the most important and basic natural humans need. In this article called “**In the**

light of Holy Quran the Muslim Consciousness as a Source of Trust Sensation¹ this perspective has been tried to be clarified.

Key Words: The Holy Quran, Life Guidebook, Trust Sensation, Muslim Consciousness, Belief, Personal Integrity, Self Confidence, Social Confidence, Peace and Trust

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, fani ve ebedi hayatını şekillendirecek hükümler ifade ederek insanlığı aydınlatmaktadır. İnsan her iki âlemdeki huzur ve mutluluğa iman ile erişebilir. İman ise en temel ihtiyaçlardan biri olan güven duygusunun temel kaynaklarından.

Güven duygusu, insanın en temel psiko-sosyal ihtiyaçlarından. İnsanın kendisini güven ve emniyette hissetmesi, huzur ve başarıya götürürken; güvensizlik de kaygı ve başarısızlığa yol açmaktadır. İnsanın varlık enerjisi, huzur ve emniyet ortamında kendini tam olarak gösterebilir. Güven duygusu, zihni yüce ve asil yönlere doğru tatlı bir umutla yola çıkarır ve hedefe götürür. Olumlu duygu ile güçlendirilmiş bir tutum olarak güven, olumsuz duygulara bağlı güvensizliğe galip olduğunda, başarı ve huzur yolu açılmış olacaktır.

İlahi kitabın mübelliği **“Gerçek şu ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim”**¹ ifadesiyle güven duygusunun kendisinden bütün müminlere sirayetinin önemine işaret etmektedir. Burada elçilik ve örneklik için, güvene dayalı bir zeminin olması gerektiğine de işaret vardır. Tebliğ ve temsil vazifesinde de güven asıldır.

İman, güven kaynağı olması bakımından temel bir değerdir. Güvenilmek, sevilmekten daha önceliklidir. **Güven duygusu, ferdî ve sosyal sağlık açısından da hayatîyet ifade eder.** İnsanın bir şeye güvenmesi, varlığını huzurlu bir şekilde devam ettirebilmesi için gereklidir.²

Kur'ân-ı Kerîm, insanlığın hayat yolunu aydınlatmak üzere³ ilahî rehberliğin son halkası Hz. Muhammed⁴ (s.a.v.) tarafından tebliğ edilen kitaptır. Bu kitaptaki emir ve hükümler, ferdî ve toplumsal hayattaki güven ortamını oluşturmaya yöneliktir. İlâhî dinlerin son ve en mükemmeli olan

¹ Şuara, (26): 178.

² Sharon S. Brehm-Saul M. Kassin, *Social Psychology*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1996, s. 450.

³ “O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir **yol göstericidir**” Bakara, (2): 2; Şûra, (42): 52; “Ramazan ayı, **insanlara yol gösteren, hidâyeti, doğruyu ve yanlış ayırt edip açıklayan Kur'ân**'in indirildiği aydır.” Bakara, (2): 185. Hidayet, yol göstericilik ve rehberliği ifade eden bir kavramdır.

⁴ **“Muhammed** içinizden herhangi bir adamın babası değil, **Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.** Allah her şeyi bilendir” Ahzab, (33): 40.

İslam, yüce Allah'ın razı olduğunu beyan ettiği din⁵ ve hayat nizamıdır. Bu nizam ve prensipleri kabul eden kişiye, Müslüman denir. İslâm dinine iman eden kişiye bu iman ve amelin, birçok özellik kazandırması beklenir. Zira Allah'a ve O'nun katından gelenlere **inanana kişi, imanından aldığı güçle, emniyet ve güvene kavuşarak umduklarına nail, korktuklarından emin olur**. Ancak bu iman, sağlam bilgi, sâlih amel ve ihlâs ile güçlendirilmiş olmalıdır.

Bu gerçeklerden sonra, dünya üzerindeki Müslümanların asrımızdaki durumuna bakınca, öz eleştiri yapma ihtiyacı kaçınılmaz hale gelmektedir. Hayatta **idealler ve gerçekler daima farklıdır**. Yukarıdaki paragraf ideali ifade ederken, bu paragraf gerçeği göz önünde bulundurma ihtiyacını dikkatlere sunmaktadır. Zaten Müslümanlık bilinci ile vurgulamak istediğimiz de bu noktadır. Genel görünümüyle günümüz Müslümanları, gerçek iman ve İslam'ın günlük hayatı ilgilendiren birçok emrini yerine getirmekten uzak bir durum sergilemektedir. Durumu iyi tespit edip geleceğe dönük, plan, proje, açılım ve projeksiyon yapmak da Müslümanların vazifesidir.

Bu noktada dinin ferdî ve sosyal hayattaki önemine değinecek olursak; İslam dini; fizikî ve sosyal bütün hayatı dikkate almaktadır. Zira din, bütün hadiseler için birtakım hükümler ve hal tarzları ihtiva eder.⁶ Gerçek bir **din**; inanç, amel ve ahlâk boyutuyla **insan hayatının her yönünü kuşatır**. Çünkü dinler aynı zamanda değer koyar, değer biçer ve hayat tarzını belirler.⁷ Dînî hayat, gerilimler ve beklenmedik olaylara karşı takınılacak tavır ile ilgili düzenlemeleri de kapsar. En genel tanımıyla **din, insanın lahûtiliğe dayanıp temel güvensizliğini aşması için toplumlarda yerleşmiş bir kurumdur**.⁸ Bir **dine mensup olmak**, belirli hususlara **inanmak**, onların varlığını doğrulamak ve onlara **güvenerek bir hayat yaşamak anlamına gelir**. İnsan, aynı anda iki zıt görüşü benimseyemez. İman ile imansızlık, birbirine zıt iki kavram olduğuna göre, **bir kişinin hem müminlerle hem de inkâr edenlerle aynı fikir, inanç, duygu ve hayat tarzını paylaşması mümkün değildir**. Dolayısıyla Müslümanlık bilinci kişiye ayırt edici vasıflar kazandırmak durumundadır.

Yaratıcı olan Yüce Allah, ilahî rehberliği, insan peygamberler⁹ ve kutsal kitaplar vasıtasıyla, pratikte uygulanabilir hale getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında özelde İslâm, en mükemmel din olduğu cihetle, insanın hayatta karşılaştığı durumlara cevaplar sunan ve ona nasıl yaşaması gerektiği hususunda yol gösteren mükemmel¹⁰ bir sistemdir. En güzel ahlakın

⁵ “Bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım. Size **din olarak İslâmı** beğendim.” Maide, (5): 3.

⁶ Yünni Sezen, *Sosyoloji Açısından Din*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1988, s. 35.

⁷ İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 6.

⁸ E.H. Erikson, *İnsanın Sekiz Çağı*, (çev: T.B.Üstün-V.Şar), Ankara, 1984, s. 8.

⁹ Kehf, (18): 110; İbrahim, (14): 11.

¹⁰ Maide, (5): 3.

numunesi, son Peygamber Hz. Muhammed¹¹ (s.a.v.) ve Kur'ân ile bu durum en üstün noktaya ulaşmıştır.¹² Rasûlullah (s.a.v.) Kur'ân'ı yaşama hususunda örnek ve onun muallimidir. O'nun hayatı ve sünneti bilinip tatbik edilmeden, İslam dini, gayesine uygun olarak hayata aksettirilemez. Kur'ân-ı Kerîm bu noktalara riayetle hayatını devam ettirmek isteyen müminlerin yolunu aydınlatmaya onlara güven sunmaya devam edecektir. Biz bu çalışmamızda **günümüz Müslümanlarının içinde bulunduğu handikapları göz önünde bulundurarak, ideal Müslümanlığın kişiye kazandıracığı güven duygusunu** inceleyip dikkatlere sunmaya çalışacağız.

A- Müslümanlık Bilinci ve Kişisel Bütünlük

Dünyevîleşen insanın kalbinin yatışması, itminana erişip güven duyması ve kişisel tevhidî bütünlüğe kavuşması için, **manevi gıda olan imana ihtiyaç vardır**. Zira bilgi kalbe iman şeklinde yansıtmakta, Allah'a inanan, güvenen ve sıkıldığında başvuran kişi, insanî güdülerini aşarak huzura kavuşabilmektedir.¹³

Etimolojik olarak Müslüman kelimesi; Arapça'da "zahiri ve batını felaketlerden uzak olmak" manasına gelen "se-le-me" fiil kökünün¹⁴ if'al babının ismî faili olan "Müslim" kelimesine, Farsça "an" sıfat eki getirilerek yapılan "müslîmân"dan dilimize geçmiştir.¹⁵ Dolayısıyla kök manası itibariyle de Müslümanlık, kişiye güven bahşeden bir mana ifade eder.

Konu başlığımızın diğer kilit kelimesi olan **bilinç**; anlama, anlayış ve şuur manalarına gelip, insanın düşünce, duygu, irâde, karakter, heyecan, hafıza, kanı ve sezi gibi zihinsel süreçlerinin toplamıdır. Okuma, işitme, deneyip yaşamayla elde edilen bilginin düşünceye dönüşmesiyle ortaya çıkan bilinç; şuur, idrak, vicdan anlamlarında da kullanılmaktadır. Düşünce harekete geçtiğinde, kesin sonuçlara ve doğru çizgiye ulaşmalıdır. Ona bu seviyeyi kazandıracak olan ise, doğru bilgidir. Doğru bilginin kaynağı da, havass-ı selime, nasslar ve akl-ı selimdir. Kendi varlığından ve benliğinden haberdar olma hissi olarak da tarif edilen bilinç,¹⁶ insanın kendisini çevreleyen şeyleri fark etmesini, algılamasını, kavramasını ve istediğini yapmasına da etki eder. Bilinç farkında olan, bilincin içeriği ise farkında

¹¹ Ahzab, (33): 40.

¹² "Andolsun ki, Allah'ın rızasını ve ahiret gününün saadetini umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Allah'ın Resulü'nde, sizin için, pek güzel bir örnek vardır" Ahzab, (33): 21.

¹³ Hayatî Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s. 85.

¹⁴ Rağîb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî Gârîbi'l-Kur'an*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1986, s. 350.

¹⁵ Mustafa Sinanoğlu, "İman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, c. 22, s. 212; Şevket Rado, *Büyük Türk Sözlüğü*, Hayat Yayınları, İstanbul, tarihsiz, s. 914; Wensinck, A.J., *MEB, İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1979, c. 8, s. 821.

¹⁶ Mehmed Doğan, *Temel Büyük Türkçe Sözlük*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1994, s. 735.

olunan şeydir.¹⁷ İnsanın kendisini ve çevresini algılama kabiliyeti¹⁸ olarak da tarif edilen bilinç, insanın varlığına önemli bir boyut katar. Bilinç, kişinin davranışlarını önemli ölçüde etkileyip belirleyen psiko-dinamik bir yapıdır.¹⁹ İnsanın davranışlarına yön veren düşünce de bilincin ürünüdür. İnsanî aktivite ve girişkenlik, bilinçle gerçekleşir ve insan, olaylardan edindiği tecrübesiyle hadiselerle yaklaşım tarzı geliştirebilir. Müslümanlık bilinci; iman, sahih bilgi ve İslam'a uygunluk süzgecinden geçerek tutum ve davranışa dönüşen bir süreci içerir.

Hakikî Müslümanlık, insanın yaratılış gayesine uygun olarak Allah'ın emir ve hükümlerine kayıtsız teslim olmayı ve İslâmî hayatı yaşamayı gerektirir. **İslam'ın hükümlerini içselleştirme, başka din ve sistemlerde bulunamayacak güven ve emniyet duygusunu, inanıp teslim olan kişiye sağlayacak güçtedir.** Ancak bu teslimiyet, beyne bilgi, azalara salih amel, kalbe iman ve ihlâs olarak yansımalıdır. Çünkü Allah ve O'ndan gelenleri kabullenen kişi, kendisini en iyi bilen²⁰ âlemlerin Rabb'i²¹ Yaratıcı'sına inanmış ve O'na sığınanın kurtulacağı²² şuuruna varmıştır. Bu anlamda Müslüman; Allah'ın Rabliğini kabul edip, kibir ve inadı terk ederek, Allah'ın her türlü emir ve hükümlerine teslimiyet gösteren kimsedir. Bu nedenle **Müslümanlık bilincine erişemeyenlerin, kâmil iman, amel ve ihlâs ile ulaşılabilecek olan hakiki güven duygusunu tam olarak hissetmemeleri gayet normal karşılanabilir.** Zira iman, sırf dille söylenen bir söz olmaktan öte, birtakım yükümlülükleri ve netice güzellikleri olan bir değişim süreci, kendine özgü vasıfları bulunan bir değerdir. Dolayısıyla Müslümanlık bilincine erişebilmek için, bazı zorluklara katlanıp belli fedakârlıklarda bulunmak gerekebilir. Her değerli şeye olduğu gibi, hiçbir hayalin ulaşamayacağı güzellikler yurdu cennete ulaşmanın da bedelinin olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada Kur'ân, **"Allah, müminlerden, canlarını ve mallarını, kendilerine cenneti vermek üzere satın almıştır"**²³ ifadesiyle cennete ulaşmanın bedelinin ne olduğunu açıklar. Buna ilaveten Allah (c.c); **"İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılacaklarını mı sandılar?"**²⁴ ayetiyle imtihansız ve sıkıntısız başarının ortaya çıkmayacağını belirtmektedir.

Güven duygusu, insanın huzurlu olabilmesi için şarttır. İyi ve kötü arasında, iyiyi tercih etme noktasındaki müslümanın, sahip olduğu özellik ve yetenekleri, nasıl ve ne şekilde kullanacaklarının sınanması, ilâhî hikmetin

¹⁷ Doğan Cüceoğlu, *Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 20.

¹⁸ Şemseddin Sami, *Temel Türkçe Sözlük-Kamus-ı Türkî*, Tercüman Gazetesi, İstanbul, 1985, s. 125.

¹⁹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 110.

²⁰ Mülk, (67): 14.

²¹ Fâtiha, (1): 1.

²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413, c.1, s. 61.

²³ Tevbe, (9): 111.

²⁴ Ankebut, (29): 2.

bir başka yönüdür.²⁵ Mutlak ve mükemmel manada Müslüman olmak, İslâmiyet'in inanç, ahlâk ve yaşayışa ait esaslarının tam olarak tatbik edilmesini gerektirir. Bundan dolayı **Müslüman olduğunu söyleyen kişinin, dinin esaslarına göre algılayıp düşünmesi ve hareket etmesi gerekir.** İnsanı daima faydalı ve hayırlı işlere teşvik eden **Kur'an-ı Ker'im, kurtuluşun salih amel işlemeye bağlı olduğunu sıkça vurgulamaktadır.** Mesela, İslam'ın şartlarından biri olan Hac ibadeti için Kâbe'ye giderek İslâmî güzellikleri tamamlayan kişinin huzura kavuşacağını Rabbimiz şöyle haber vermektedir. “Oraya giren emniyette olur.”²⁶ Emniyet de insana maddî ve manevî huzur verir. Bu emniyet, cehennem azabı ve dünya sıkıntılarından kurtulmayı da içermektedir.²⁷ Yalnız bu kurtuluş, şu ayet-i kerimenin ifade ettiği çerçeve ile de yakından ilgilidir. **“Her kim benliğini arındırıp tezkiye ederse, kesinlikle kurtuluşa erecektir. Onu karanlığa gömen ise, hüsrandır, kaybetmiştir.”**²⁸

Müslümanlık bilincine erişebilmek için, söz ve davranış uyumuyla birlikte, imanın hayatı şekillendirmesi gerekmektedir. Hakiki iman ve ona uygun davranışlar, dünyada çok büyük ayrıcalık ve ahirette ebedî mükâfat sağlar. **İnanmak, fani dünyaya değer kazandırıp, her şeyi yaratıp kuşatan Allah'a güven ile huzurlu hayat bahşeder.** İslâmî prensiplere riayetle oluşacak **Müslümanlık bilinci, ferdî ve toplumsal hayatı güven ve emniyete kavuşturur.** Nitekim rahmet Peygamberi müslümanı “elinden ve dilinden diğer Müslümanların emniyette olduğu kimse”²⁹ olarak tarif etmektedir. Yani diğer **Müslümanlara emniyet hissi bahşedemeyen kişi, Müslümanlık bilincine aykırı davranmakla İslam'dan da uzaklaşır.**

İslâm'ın hükümlerini hayatında tatbik etmeyen kişinin, Müslüman olduğunu söylemesi, ona fazla bir şey kazandırmaz.³⁰ Zira **dil ile söylenen şahadetten kalp ve azalar habersiz kalırsa bu, kâmil iman olmaz.** Müslümanlık bilincine erişebilmek için İslam'ın öngördüğü inanç ve hayat anlayışına tam olarak uymak gerekir. Cenab-ı Hakk bu hususta Müslümanları şöyle ikaz etmektedir. “Allah'ın ayetleri size okunur, aranızda da Peygamberi bulunurken³¹ nasıl inkâr edersiniz? **Kim Allah'ın Kitabına sarılırsa şüphesiz doğru yola erişir. Ey inananlar! Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakının, sizler ancak müslüman olarak can verin. Hep**

²⁵ H. Emin Sert, *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, Bilge Yayınları, İstanbul, 2004, s. 378.

²⁶ Âl-i İmrân, (3): 97; Ankebut Suresi 67. ayetinde ise, “Görmediler mi çevrelerinde insanlar kaçırlırken biz (Mekke'yi), güvenli, dokunulmaz bir bölge yaptık? Hâlâ bâtila inanıp Allâh'ın ni'metine nankörlük mü ediyorlar? ifadesiyle Mekke'nin güvenli bir bölge olduğuna işaret edilmektedir.

²⁷ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1413/1993, c.4, s. 90-91; İsfehânî, *a.g.e.*, s. 350.

²⁸ Şems, (91): 9-10.

²⁹ Müslim, *Sahih*, 2/İman, 14; c.1, s. 65, hn. 64-65.

³⁰ Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, İstanbul, trs. s. 204-206.

³¹ Bugün için Hz. Peygamber (s.a.v.) bedenen aramızda bulunmasa da, hadis-i şerifleri hayatımızı aydınlatmaya devam etmektedir.

beraber Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın.³² Diğer bir ayette ise, “Eğer yüz çevirirseniz bilin ki, ben sizden bir karşılık istemiyorum. Benim ecrim Allah'a aittir. Müslümanlardan olmakla emrolundum.”³³ Bilinçli Müslüman, hayatını Kur'an'ın hükümlerine azami ölçüde uydurmağa çalışarak **kişisel tevhidî bütünlüğe erişir**. Bilgi, inanç ve günlük hayat tarzı birbirini desteklemeyecek olursa da dengesiz bir kişilik ortaya çıkar. Bu dengesizlik, söz ve davranış uyumsuzluğu da Müslümanların değil, münafıkların özelliklerindedir.³⁴

Güven duygusunun uzantısı olarak özgüven, büyük yükümlülükler için gerekli bir ihtiyaçtır.³⁵ Kendine güvenin asıl kaynağı da ilahi boyutlu olarak Yaratıcıdan alınan güçtür. Kişinin imanı, ne kadar güçlü olursa karakteri de o kadar sağlamlaşır. **Kendisiyle barışık olmayan insan, hayatın sıkıntılarıyla başa çıkamayacağı gibi, problemlerine de çare üretemez.** İmanını güçlendirmeyen ve kendini geliştirmeye çalışmayanların başarılı olmaları da zordur. Ancak imandan beslenen güven duygusuyla gelişip yetişilebilirse; kişi hem kendisinin hem de toplumunun geleceğine ışık tutabilir. Kendi eksiklerini görebilen ve düzeltme gayreti gösteren insanlar güzelliklere ulaşabilirler.

Müslüman'a güven duygusunu kazandıracak iman, ahlâkî değerlerin merkezini belirler.³⁶ Bilinçli Müslüman için hayatın gayesi; inandığı değerleri düşünce ve davranış planında güçlü kılarak, Rabb'ine kul olmak ve O'nun rızasını kazanmaktır. Böylesi samimi Müslüman'a yakışan, tevhit düsturunu hem kendi derununda gerçekleştirerek **imanını taklitten tahkik derecesine yükseltmek**, hem de bu gerçeği dış dünyaya yansıtarak, yaşamak ve yaşatmaktır. Bilindiği gibi **insanların ne duydukları ve düşündüklerinden ziyade, sosyal hayatta ne yaptıkları önemlidir.** Bu noktada **İslâm dini sadece vicdan işi olmayıp, sosyal hayata da direkt etki eden bir kurumdur.** Dinî yaklaşım, gerek zihniyet, gerekse psikolojik ve ahlâkî yönden kendi içinde tutarlı ve dengeli, bütünleşmiş bir kişiliğin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu anlayış ve yaklaşımdan uzak kişiler, güven duygusunu içselleştiremezler. İnsan hayatını ilgilendiren her konuda bilgi sunan Kur'an-ı Kerim, insanlar arası hareket ve davranışları düzenleme yönünde de açılımlar yapar.

Din bir bütün olduğu gibi müslüman da dine tabi olmada bir bütünlük içinde olmalıdır. Çünkü tevhit inancı, bu sahada da geçerli ve gereklidir. İslâm'ın asıl prensiplerinden verilecek tavizler; müslümanın hayatında onarılmaz yaralar açar. **Günümüz müslümanı, düşünce ve tefekkürü**

³² Âl-i İmrân (3): 101-102.

³³ Yunus, (10): 72; Kişi kendi iradesiyle ya imanının gereklerini yerine getirerek Müslüman olarak yaşar veya heva ve hevesine uyarak, hidayet yolundan uzaklaşır.

³⁴ Münafıkların dengesiz davranışları, “Bunların arasında bocalayıp durmaktalar, ne onlara (bağlanıyorlar) ne bunlara.” Nisa, (4):143 âyetinin tefsirlerinde genişçe ele alınmıştır.

³⁵ Tom Morris, *Gerçek Başarı*, (çev. Alev Önder), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 64.

³⁶ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, (çev. Selâhattin Ayaz), Pınar Yayınları, İstanbul, 1991, s. 245.

üzerindeki İslâmî olmayan değer yargılarını gözden geçirmek durumundadır. Çünkü İslâm'ın asaleti ihlal edildiğinde müslümanın hayatı ihmal edilmiş olur. Bütünün bozulması cüzün bozulması neticesini verir. Saat gibi çarklardan birinin vazifesini yapmaması, diğer kısımlar sağlam olsa dahi sistemin bozulması demektir. İslam bir sistem olarak da bütünlük arz eder. Kur'an'ın "hayırda yarışınız"³⁷ emrini tatbik etmeyen Müslümanlar, bugün hangi hususlarda birbirleriyle yarışır hale gelmişlerdir. Sadece bu nokta üzerinde dahi dikkatle düşünülecek olursa Müslüman olma bilincinden ne kastedildiği daha iyi anlaşılacaktır.

Özbilinç sahibi bireyler, kendilerini tanır, kendileri hakkında gerçeği hisseder ve duygularının farkında olurlar. Bu kişiler, duygularını ifade edebilir; duygu, düşünce ve inançlarını güvenle dile getirebilirler. Allah'a inanmak, sorumluluk bilinci içinde yaşamayı, bu da kötülükten uzaklaşmayı, yalandan kaçınmayı, aldatmamayı, kısacası güvenilir bir insan olmayı beraberinde getirir. Öyle insanlar vardır ki, daha ağızlarını açmadan, insanlar onun önemli ve değerli bir insan olduğunu sezerler. Bu güç, ferdin kişisel bütünlük içinde olmasından kaynaklanır. Kişisel bütünlüğü yüksek olan insanın bakışı, oturuşu, duruşu kendine özgü bir gücü ifade eder.³⁸ Özgüveni gelişen imanlı insan, bakışı, sözü, varlığı, tutum ve davranışlarıyla çevresindeki insanlara da değer ve onur verir.

Güven duygusunun gelişebilmesi için, aile şefkati gereklidir. Ailesi ve çevresi tarafından reddedilen, itilen, baskı altına alınan bireylerin benlik saygıları düşüktür. Güvensiz ve tedirgindirler, düşmanca duygularla doludurlar ve saldırgan davranışa yatkındırlar. Ezilme, horlanma ve benimsenmeme sonucu yaralanan benlik saygılarını kazanabilmek için farklı yollara başvururlar.³⁹ Kaybedilen benlik saygısını onlara kazandırmak için gerekli tedbirler alınmalıdır. Müslümanlık bilincinin hayatımızı güzelleştirmesi için buna ciddi ihtiyaç vardır.

Müslümanlık bilinci terkibiyle, İslâmî pratiklerin içselleştirilerek günlük hayatta değer ifade eder hale gelmesi kastedilmektedir. Zira **şuur ve bilinç kavramları, İslâmî manadaki imanla birlikte ele alındığında, çok daha farklı ve güçlü bir anlam kazanır.** Bu açıdan müslümanın kendini İslâm çerçevesi içinde algılaması önem arz etmektedir. **İnsanların düşünme biçimleriyle hayat tarzları arasında ilk anda fark edilmese de sıkı bir ilişki vardır.** Bundan dolayı **inandığımız gibi yaşamazsanız, yaşadığımız gibi düşünmeye ve inanmaya başlarsınız** denilmiştir. İmanın insan hayatına getirdiği değişimin altında da bu gerçek yatmakta ve hakikî İslâm kendisinden önceki bütün kötülükleri silip yok etmektedir.⁴⁰ İşte bu anlam, tevhit inanç ve şuurunun insan hayatına getirdiği zenginliktir. Eğer bu iman,

³⁷ Bakara, (2): 148.

³⁸ Doğan Cüceloğlu, *Anlamli ve Coşkulu bir Yaşam İçin Savaşçı*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 157.

³⁹ Berka Özdoğan, *Çocuk ve Oyun Terapisi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1988, s. 149.

⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 4, s. 199, 204-205.

insan şuurunun derinliklerinde yer bulmazsa, Kur'an diliyle buna iman değil, kelime anlamıyla teslim olma denilmektedir.⁴¹ Zira iman, kişinin hayatına bir mana ve heyecan kazandırır.

İnsan kendisini anlamlı bir bütün içerisinde hissettiği durumda kendisiyle aynileşerek emniyet ve güven duyar. Çünkü bütünleşmiş bir kişiliğe sahip olmak, insana güven duygusu sağlar. Kişisel bütünlüğün temelini de en mükemmel şekilde tevhit anlayışı oluşturabilir. Çünkü din insanın bütünlüğüne nüfuz edici bir özelliğe sahiptir.⁴² İnanan insan dininin gereklerini bildiği ve tatbik ettiği ölçüde rahat bir şekilde 'evet' ve 'hayır'ları konusunda tereddütsüzdür. **Tevhidî bütünlük içinde olan insan, aynı zamanda verimli ve etkilidir.** Kişisel bütünlük içinde olmayan insan ise, kendi gücünü de yok eder.⁴³ Çünkü iki patronu olan adam, patronlarından birine karşı farklı tutumlar gösterme durumunda kalabilir.⁴⁴ Kendi içinde dengeleri kuramayan kişi, her türlü konforlu hayata rağmen intihar bile edebilir.

Bilinçli Mü'minin samimiyeti hiç kimseden övgü, ilgi, destek ve takdir beklememesiyle belirginleşir. Dinî hayatın merkezi olan Allah, aynı zamanda, ahlâkî nizam ve davranışların da en yüksek düzenleyicisidir. Kur'an-ı Ker'im, Allah Teâlâ tarafından insanın gerçeği bulması, tevhide anlayışa ulaşması, inanması ve böylelikle iki cihan saadetine erişmesi için gönderilmiştir.⁴⁵ İman ile erişilen güven duygusu, insana huzurlu bir hayat bahşedebilir.

B- İman ve Güven Duygusu

Yukarıdaki tahlillerimizde imanın güvenme, verilen bir habere kalpten inanma, haberi getireni tasdik etme ve bir şeyi tereddüde düşmeksizin kabullenme manalarına geldiğini görmüştük. İslâmî literatürdeki iman ise, Allah'a, O'ndan başka îlâh olmadığına, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kulu ve Resülü olduğuna, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah tarafından yaratıldığına inanmayı kapsamaktadır.⁴⁶ Hayır ve şerrin Allah tarafından yaratıldığına iman bile başlı başına Müslümana bir anlayış çerçevesi çizer. Kendi üzerine düşeni hakkıyla yaptıktan sonra, gücünün yetmediği şeylerden sorumlu olmayacağını bilmek de güven duygusu ile irtibatlandırılabilir.

⁴¹ "Bedevîler 'inandık' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama "boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi" Hucurat, (49): 14.

⁴² Hökeleli, *a.g.e.*, s. 7.

⁴³ Bkz. Cüceloğlu, *a.g.e.*, s. 108.

⁴⁴ "Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler" Zümer, (39): 29.

⁴⁵ Şerafettin Gölcük, *Din ve Toplum*, Esra Yayınları, Konya, 2000, s. 39.

⁴⁶ Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, Kitâbü'l-İman, 37; Müslim bin Haccâc, *Sahîhu'l-Müslim*, Kitâbü'l-İman, 1, 5, 7; Ebû Dâvud, *Kitâbü's-Sünne*, 15.

Genellikle Müslüman ile ortak manada kullanılan **Mü'min** kelimesi ise; “kalbin mutmain olması, korku karşısında güven ve emniyet” manasına gelen “e-mi-ne” kelimesinin if'al vezninde ism-i failidir, “**korkusuz kılmak ve bir şeye veya birisine inanıp-güvenmek**” manasına gelir. Bu itibarla iman kelimesi; Allah'a, O'nun Rasülüne ve getirdiklerine inanıp güvenmeyi ifade eder. Anlam dünyası, lügat ve kapsam bakımından müslüman kelimesi genel (âmm), mümin kelimesi ise özel (hass)dır. Mümin; Allah'a, Rasülü'ne ve risaletin muhtevasına inanıp-güvenen kimsedir.⁴⁷ İman yalnız kalb ile olur, İslâm ise kalp, lisan ve azalar ile olur.⁴⁸

İstılâhî manada iman; mutlak tasdik etmek, yani bir habere, bir hükme, bir şahsa, bir varlığa kesin bir şekilde, içten gelerek, samimiyetle inanmak, onu doğrulamak, teyit etmek ve doğru söyleyeni kabullenip benimsemek ve korkusuz şekilde güven içinde bulunmak manalarını ifade etmektedir.⁴⁹ İman ile tasdik ve güven arasında yakın bir ilişki vardır. Tasdik edenin **kalbi**, huzur ve sükûna erer, güven, emniyet ve rahata kavuşur. Kabul edilen söz veya sözün sahibi de yalanlanmaktan emin olmuş olur. Belirli bir dine mensup olmak, belirli hususlara inanmak, onların varlığını doğrulamak ve onlara güvenmek anlamına gelir.⁵⁰

İmanın insan ve topluma kazandırdığı emniyet duygusuna erişebilmek için, tereddütsüz iman etmek gerekmektedir. Bu durum Kur'an diliyle mealen şöyle ifade edilir. “İnananlar, ancak Allah'a ve Peygamberine **inanmış, sonra tereddüt ve şüpheye düşmemiş**; Allah uğrunda mallarıyla, canlarıyla cihat etmiş olanlardır. İşte onlar doğru olanlardır.”⁵¹ Doğruluk ve iman kardeş gibidir. İman; Allah'ı ve Resülullah'ı sözlerinde doğrulamaktır. Bu imana hiçbir şüphe ve kuşku karışmaz. İman ile erişilen seviye; sarsılmayan, kararsızlık kabul etmeyen, hevâ ve heveslerin bulunmadığı, kalbin ve hislerin tereddüt duymadığı, güven verici bir doğrulamadır. Böyle bir iman ve doğruluk sahibi, güven duygusunu derinden hisseder. **Kabul ve inançlar, ferdin dünyasını inşa eden bloklar gibidir.** Tamamen inançsız olan bir kişinin psikolojik varlığı tehlikededir, çünkü bu insan, güven ve dayanak noktalarından yoksundur.

Güven; bir kişiye bir şeye veya kendine karşı duyulan bel bağlama ve dayanarak rahatlama hissi, itimat etmek ve inanmak anlamına gelir.⁵² Bir dine inanma, kişiyi güvensizlik duygusuna karşı korumaktadır. Bu noktada iman, Yüce Yaratıcı ile iletişime geçme huzuruyla bir rahatlama, dayanak noktası ve hayat garantisi sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmada gençler,

⁴⁷ Macdonald, D.B. *MEB İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988, c. 5-11, s. 984.

⁴⁸ Ebu Hamid Muhammed Gazalî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Temel Neşriyat, İstanbul, 1986, c. 1, k.2, bab.4.

⁴⁹ Râğîb el-İsfehânî, *a.g.e.*, s. 30; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, Dâr Sâdır, Beyrut, 1994/1414, c. 13, s. 21.

⁵⁰ Feyzullah Eroğlu, *Davranış Bilimleri*, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1995, s. 96.

⁵¹ Hucurat, (49): 15.

⁵² Şemseddin Sami, *Temel Türkçe Sözlük-Kamus-ı Türkî*, s. 451; Şevket Rado, *a.g.e.*, s. 461; Doğan, *a.g.e.*, s. 301.

eğer Allah'a olan imanlarını kaybedecek noktaya gelseler, hayatlarında hiçbir huzur ve rahatın kalmayacağını ifade etmişlerdir.⁵³ Yüce ve kudretli bir tek **Allah'a iman eden mü'min, imanından aldığı emniyet duygusuyla, kendi güç ve yeteneklerini kullanabilecek enerjiyi kendisinde bulabilir.** Allah'a gönülden bağlılık ve O'na karşı minnettarlık duymak, kişiyi rahatlatarak güven duygusuna ulaştırır.

Farklı bir açıdan konuya bakacak olursak; insanların acımasızlıklarının, zalimliklerinin ve ahlaksızlıklarının nedenlerinden biri, dünyaya olan aşırı sevgi ve tutkulu bağlılıklarıdır. Bu yapıdaki insanlar dünyada fakir kalma, geleceğini garanti altına alamama endişesi taşırlar. Bundan dolayı pek çok insan haksızlık, rüşvet, yolsuzluk, hırsızlık, yalancı şahitlik, fuhuş gibi yollara başvurarak servet biriktirmeye çalışırlar. Bu tür suçları alışkanlık haline getirenler bile vardır. Hatta bu yoldan elde edilen kazançlar “köşe dönme” adıyla meşrulaştırılma eğilimine bile girilmiş olabilir. Oysa iman eden bir insan için “Allah'ın rızası” her şeyin üzerindedir. İmanlı bir insan Allah'ın hoşnutluğunu kaybedeceği endişesiyle zararlı şeylerden sakınır. Sadece Allah'tan korkar; ne istikbal endişesi, ne ölüm, ne açlık, ne de başka bir korku onu doğru bildiği yoldan ayıramaz. Dolayısıyla Allah korkusu olan bir insan, şartlar ne olursa olsun Kur'ân ahlakından taviz vermez. Her zaman vicdanlı tavırlar gösterir. Tek başına olduğunda bile, Allah'ın kendisini gördüğüne ve işittiğine inandığı için, hiçbir zaman vicdansızca, zalimce davranmaya kalkışmaz. Müslüman belli prensipler çerçevesinde hareket edeceğinden son derece güvenilir olmak durumundadır.

Mü'min, ümit ile korku arasındaki dengesini sağlam tutar ve karşılaştığı hadiselerde bir hayır unsuru arar. Hoşlanmadığı şeylerde hayır, hayırlı gördüğü hususlarda da bazı şerhlerin olabileceğinin⁵⁴ bilincindedir. Bu anlayış otomatik olarak ona Rabbine güven ve olayların perde arkasını görmeyi sağlar. O sahip olduğu her şeyin kaybolabileceğinin şuurundadır. Çünkü baki olanın sadece Allah olduğuna inanmış ve bunu benliğine naksetmiştir. Her an en sevdiği insanı, eşyayı, malını ve servetini kaybedebileceğinin bilincinde olan kişi, kaybettikleri karşısında isyankâr olmaz. **Bilinçli müslüman gücünü sahip olduğu mal, makam, aile-efrat ve çevresinden değil gönlündeki imanından alır.** İmanı sayesinde en üstün kişinin⁵⁵ kendisi olduğunu bilir. Müslüman dost ve yardımcısının Allah olduğunu bilerek doğru bildiklerini gerçekleştirme hususunda güçlüdür.

⁵³ Hökekleli, *a.g.e.*, s. 96, 113.

⁵⁴ Bakara, (2): 216

⁵⁵ Hucurat, (49): 13. ayetteki “takva” vurgusu iman ile erişilebilecek en üst seviyelere atıfta bulunmaktadır; Ayrıca, “Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer inanıyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz” Al-i İmrân (3): 139, âyeti, iman edenlerin bu imanlarına uygun bir tarzda davrandıklarında, ism-i tafdilün kattığı anlam ile en üst seviyelere gelebileceklerine de işaret etmektedir.

Mü'minlere karşı alçak gönüllü imansızlara karşı ise, izzet ve şerefli dir.⁵⁶ Bu hareket tarzı, toplum içindeki kişilere huzur ve güven kazandırır.

Allah'ın Rahmân sıfatı, bütün varlıklar için güven kaynağı ve dayanak noktasıdır. Göklerden yeryüzüne, gökcisimlerinden moleküllere, yer cisimlerinden ruhlara, canlısından cansızına, taşından ağacına, bitkilerden hayvanlara, hayvanlardan insanlara, çalışanlarından çalışmayanına, itaat edeninden isyan edenine, mümininden kâfirine, Allah'ın birliğine inanandan Allah'a şirk koşana, meleklerden şeytana varıncaya kadar, âlemlerin hepsi Rahmân'ın rahmetine gark olmuştur ve bu bilinç ile yaşayanlar da korkudan kurtulmuştur. Rahîm sıfatının kullanılış alanı genel, ilgi alanı ise özeldir. İşte yüce Allah Rahman gibi ziyade bir rahmet sıfatı ile vasıflanmıştır. Bu sıfatın tecellisi, insanlardan ümitsizlik duygusunu silmek ve onun yerine sonsuz bir güven ve iyimserlik duygusunu kurmak için yeterlidir. Gönüllere yerleşen gerçek iman ve güven duygusunun özü de budur. İman, kişinin korktuğundan emin, umduğuna nail olması yolunda en güçlü dayanak noktasıdır.

Din duygusunun kaynağı insanın fitratı, bir nevi yaratılış şifrelemesi gibidir. Her insan potansiyel inanma ve bağlanma ihtiyacı içindedir. Yani inanma duygusu bir nevi **Yaratannın imzası olarak doğuştan** gelmektedir. Fiziki güç anlamında insan aciz, sınırlı bir varlık olduğu için, ihtiyaçlarını giderecek, kendinden daha güçlü, yüce bir varlığa sığınma ihtiyacı duyar. Kişinin amacı da mutlu olup, güven ve huzur içinde bulunmaktır. Bunun için kendisinden daha mükemmel yüce bir varlığa sığınma durumundadır. İnsanoğlu daha ilk günlerinde bebek iken, güçlü varlık olarak anne ve babasını görüp onlara sığınır. Ergenlik çağına ulaşınca, akıl olgunlaşınca insanların da sınırlı olduğunu ve her şeye gücü yetmeyeceğini anlar. Bundan dolayı bütün ihtiyaçlarını giderecek kaynak arar. Bu kaynak da ancak yüce yaratıcı Allah olduğu için O'na sığınma ihtiyacı duyar, O'ndan yardım umar, bunun neticesi, kendini güvende hissedip mutlu ve huzurlu olabilir.

Manevî bir heyecan ve değişim geçiren imanlı gönül sahibi mümin, Allah'ın ismini duyup hatırlayınca, kalp atışlarının ritmi değişebilmektedir. Bu huzur, güven ve itminan noktasını Rabbimiz ayetinde; **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanları artan ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir”**⁵⁷ şeklinde ifade etmektedir. Gerçekten inanan kimselerin “Allah” denildiği zaman yürekleri ürperir, kalplerini rahmet ümidi ve sevgi heyecanı kaplar, muhabbetle karışık bir korku sarar. Kalplerde Allah'ın azamet ve ihtişamından kaynaklanan bir hareketlenme başlar. Müslümanlar Allah'ın ayetlerini dinlediklerinde, imanları güçlenir.

⁵⁶ “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, bilsin ki Allah yakında öyle bir toplum getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; müminlere karşı yumuşak, kâfirlere karşı da onurlu ve şiddetlidirler; Allah yolunda mücadele eder, hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar” Mâide, (5): 54.

⁵⁷ Enfâl (8): 2.

Kur'an ve diğer güvenilir kaynaklar vasıtasıyla bilgiler delilleri ile netleştikçe iman da taklitten çıkıp tahkik özelliği kazanmaya başlar, tahkik gelişir, yakîn ve itminan ziyadeleşir.⁵⁸

İmanın iç dinamikleri, mü'mine nasıl tabu ve putlardan sakınmayı emrediyorsa, aynı şekilde yalandan da sakınmayı emreder. Çünkü Müslüman ancak böylelikle, hem iç dünyasında hem de toplumda güven içinde yaşayabilir. Yalan, güveni öldüren en büyük tehlikelerdendir. Allah'a ortak koşmaktan ve yalandan sakınmak konusunda mü'mini vazifelendiren ilk kaynak, imanın iç dinamikleridir. Nitekim Rasûlullah şöyle buyurmaktadır. "En büyük günahı size haber vereyim mi? Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek ve iyi belleyin, bir de **yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.**"⁵⁹ Burada yalanın şirk ile beraber zikredilmesi, konunun önemini vurgulamak için yeterlidir. Şirk nasıl imandan uzaklaştırırsa, yalan ve yalancı şahitlik de ferdi ve toplumsal güvenden uzaklaştırır.

Güven duygusunu eksiksiz yaşamak isteyen Müslüman'ın dünya görüşü, insanın aklına gelebilecek, her suale cevap verebilecek kapsamda olmalıdır. Her suali cevaplama da yetmez, bir de bu cevapların, kendi içinde tezatsız, mantıkî bir teselsül hâlinde, sistemli ve ahenkli olması lâzımdır. Yoksa açıklamalarında kendi temel prensiplerine sadık kalmayan bir görüş, insanı hakikate götürecek dünya görüşü olamaz. Kapsamlı dünya görüşü, insan ve kâinâtla ilgili hiçbir meseleyi hâriçte bırakmamalı, hepsi hakkında bir yaklaşım ve îzâh getirmelidir. Bunun için gayret edeceklere Kur'ân, hadis ve İslâm kültüründe yeterince doküman vardır ve bu hedefe ulaşmak için çalışacak Müminlerin dost ve yardımcısı Allah'tır.⁶⁰ Bilinçli Müslüman bu gerçekleri göz önünde bulundurarak stratejik bir hayat yaşmalıdır.

Kendine güven, aynı zamanda insanın çevresiyle barışık olmasıyla erişilebilecek bir değerdir. Bu da insanın kendine ve topluma saygılı olup, Rabbini tanımasıyla mümkün olur. İnançsız insanlardan oluşan toplumlar, meyus ve ümitsiz olurlar. Aslında mutlak manada inançsız bir toplum zaten yoktur. Mutlaka her toplumun kendine göre değer ve inançları vardır. Kişinin kendi düşünce ve davranışını doğru bulması tabî ve normaldir.⁶¹ Ancak bilinçli bir müslüman son hükmün Kur'an ve sünnetçe verileceğini bilir.⁶² Bu atıf noktası dikkatten uzaklaşırsa izafiyetçi (relativist) bir düzeyde kalmak kaçınılmazdır. Müslümanların davranışlarındaki ölçü ve miyar; Kur'an ve Hz. Peygamber'in davranış modelidir. Dini inançlar, pek farkında

⁵⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul1, trs., c. 4, s. 2367.

⁵⁹ Buhârî, *Sahîh*, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstîtâbe 1; Müslim, *Sahîh*, İman 143; Tirmizî, Şehâdât 3, Bîrr 4.

⁶⁰ Âl-i İmrân (3): 68.

⁶¹ "De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir" İsrâ, (17): 84.

⁶² "Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur" Ahzab, (33): 36.

olmasak da yaşadığımız hayat içinde, en az fizikî kanunlar kadar geçerliliğe sahiptirler. Çünkü **insanların düşünce ve davranışlarını, kabul ve inançlar idare etmektedir.**⁶³ Bu durum farklı boyutları ile ciddi tahlile ve açılımlara ihtiyaç göstermektedir.

Din, her şeyden önce Allah'a güven, O'nun esrar ve hikmet dolu yollarına bağlılıktır. İnsan bu inançla, zor ve güç anlarda muhtaç olduğu güven duygusunu içinde hisseder. Geleceğe güven ve ahirete iman, insanın büyük hedef ve amaçlar gütmelerini sağlar. Allah'tan sakınan kişi, ancak O'ndan yardım diler, O'na güvenir ve O'na dayanır. Mümin için gerçek dayanılıp güvenilecek olan makam ve mevki, bizzat Hz. Allah'tır. Nitekim Kitabımız: "Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakırsa, ondan sonra size kim yardım eder? **Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar**"⁶⁴ ayeti ile mutlak dayanak noktasını ilan etmektedir. Fakat bu güvenme, gerekli sebeplere tevessül ettikten sonra olacaktır. Zira Allah, kaderi ve iradesi uyarınca sonuçları, sebeplerden sonraya bırakmıştır. Bu yüzden insandan, görevini yerine getirmesini, çaba sarf etmesini, gereken neyse onu yapmasını istemektedir.⁶⁵ Sonra da Rabbimiz sünnetullah gereği bunlara uygun sonucu meydana getirmektedir. Bunun için Müminler ancak üzerlerine düşenleri yaptıktan sonra Allah'a tevekkül etmelidirler. "**Allah'a güvenen kimseye O kâfidir, O ne güzel vekildir.**"⁶⁶ Allah'a inanıp güvenen, O'ndan gelen nimetle geri döner ve kendilerine hiçbir zarar dokunmaz. Hiç kuşkusuz Allah, büyük lütuf sahibidir.

Allah'a inanıp bu inancın gereğini yerine getirenler, korkudan uzak bir şekilde güven ve emniyette olurlar. Rabb'imiz Allah'tır diyen, sonra da iman ve salih amel ile Allah'ın belirlediği yolda O'na doğru yol alan kimselere korku yoktur. Zira Allah (c.c.) onların kalplerine güven ve huzur aşıl原因, onları cennetle müjdeleyen, dünya ve ahirette onlara arkadaşlık eden melekler görevlendirmektedir. "«Rabbimiz Allah'tır» deyip sonra da doğrulukta devam edenlere, melekler: «**Korkmayınız, üzülmeyiniz**, size söz verilen cennetle sevinin, biz dünya hayatında da, ahirette de size dostuz. Burada, canlarınızın çektiği, umduğunuz şeyler, bağışlayan ve acıyan Allah katından bir ziyafet olarak size sunulur» diyerek inerler."⁶⁷ 'Rabb'imiz Allah'tır' ilkesi doğrultusunda hareket etmek, bu ilkeyi gereği gibi hayata yansıtma, gerçek anlamda O'na uymayı gerektirir. Bu ilkeyi vicdanda bilinç ve hayatta da davranış biçimi olarak özümsemek, kişiyi güvene ve

⁶³ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul, 1977, s. 152; Er, *Din Sosyolojisi*, s. 266.

⁶⁴ Âl-i İmrân (3): 160; Mâide (5): 11.

⁶⁵ Vehbe Zühaylî, *et-Tefsiru'l-Münîr*, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, Lübnan, 1418/1998, c.16, s. 24; Kehf, (18): 84, 85, 89, 92.

⁶⁶ Âl-i İmrân (3): 173.

⁶⁷ Fussilet, (41): 30-32

doyumsuz hazza ulaştırır. Bu ruhi bilinç, insana gönül huzuru ve güven sağlayabilir.

C- Müslümanlık Bilinci ve Toplumsal Güven

İslamî manadaki iman kişiye özgüven verdiği gibi, bu güven duygusunun günlük hayata yansıtılmasıyla da topluma güven ve emniyet bahşeder. İnsan ve toplum davranışını tahmin edebilmek için, kişileri ve ortamın sosyo-psikolojik durumunu iyi bilmek gerekir. Bilindiği gibi belirsizlik endişeye, bilgi ve güven ise emniyet ve huzura götürür. Dünya hayatında maddi istek ve arzulara eriştiği halde huzur bulamayan modern insan, hayatın anlamını ve ruhunu aramaktadır. **Değişim ve toplumsal bunalımlar karşısında, gücünü ruhî değerlerden alan iradeli insanlar, imanlarıyla güçlenen kişiliklerinin sarsılmasına fırsat vermezler.** Bu gibi üstün kişilik sahipleri, toplumları için de emniyet sübabı vazifesi görürler.

Güven ortamının oluşabilmesi için güvenilecek kişi veya kurumların dürüstlüklerine inanmak ön şarttır. Böyle bir ‘inanç’ olmazsa ‘güven’den söz edilemez. Buradan hareketle ‘inanma’ ile ‘güvenme’ arasında sıkı bir ilişki vardır. Birbirlerinin ‘güvenilir’ olduğuna inanan insanların oluşturduğu bir toplum meydana getirebilmek için yapılacak şey öncelikle mukaddes olan şeylere inanan ve bundan dolayı ‘güvenilirlikleri’ artan bireyler yetiştirebilmektir.⁶⁸ Bu noktada değer eğitimi önem kazanmaktadır.

Toplumun huzurunu sağlayan ve toplumu oluşturan bütün kurumları ayakta tutan, temel unsur ‘güven ortamı’dır. Toplumun temel taşı sayılan aileyi oluşturacak nikâh akdinin gerçekleşebilmesi için de tarafların birbirlerine güvenmeleri gerekir. Bu güvenin ardından oluşan ailenin devamı için de yine eşlerin birbirine karşılıklı güvenleri, olmazsa olmaz temel şarttır. Finans sektörü örneklem için alındığında; bankaları, özel finans kurumlarını, borsayı, vs. ayakta tutan yegâne unsur, onların sahiplerine ve yöneticilerine duyulan güvendir. Demokratik ülkelerde yapılan seçimlerde de güven hissinin test edildiği açıktır. İnsanların tekil olarak birbirlerine güvenmeleri önemli olduğu kadar, toplumu oluşturan herkesin derecesine bakılmaksızın birbirlerine güvenmeleri de güven ortamının oluşması için gereklidir. İman toplumu oluşturken, insanların güvenlerini su-i isti‘mal edenler çıkabilir. Bunlara karşı toplum kendi kontrol mekanizmasını geliştirmeli ve güven ortamını bozucu davranışları, kendi birikimlerinde ve kültüründe uygulanan bir şekilde cezalandırmalıdır.⁶⁹

Toplumsal güven ortamının oluşmasını engelleyen fitne, belirsizlik, korku ve yalan gibi bazı faktörler vardır. Fitne, belirsizlik ve korku insanı endişeye sevk ederken, yalan söz ve itimat ile ilgili bir durumdur, ancak

⁶⁸ Ömer Müftüoğlu, “Güven Ortamının Bir Toplum İçin Önemi ve Bunu Engelleyen Faktörler”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V (2005), Sayı: 2, s. 144-150.

⁶⁹ Müftüoğlu, a.g.m. s. 147.

sözde kalmayarak öze ve davranışlara uzanır. Aynı zamanda yalan sahte ve maskeli davranışların üretilmesine sebep olur. Bir de söz taşıyıp insanların ve toplumların hata yapmasına sebep olanlar vardır. Bunun ile ilgili olarak Rabbimiz, “Ey iman edenler! **Eğer fâsık biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz**”⁷⁰ ayetiyle inananları ikaz etmektedir. Pişman ve huzursuz olmamak için, haber kaynaklarımıza dikkat etmemiz gerekmektedir. Kesinliği tam bilinmeyen bilgi veya yalan temeli üstüne, güvenli davranışlar ve güvene dayalı insani/toplumsal ilişkiler bina edilemez. Zaten yalan ile iman bir arada durmayacağından, yalan konuşulan kurum ve toplumlarda güven de kaybolur.

Dini anlamdaki inanmanın yanında, kendine ve geleceğine güven anlamındaki inancını yitiren bir fert veya toplum da parçalanır ve nihayet varlığı sona erebilir. Ferdi münasebetlerde, eğer insanlar verdikleri sözü herhangi bir nedenle yerine getirmezlerse, o zaman inandırıcılıkları da sarsılır. Böyle kimseler ve söyledikleri sözler, inanılabilirliğini yitirir. Bu anlamdaki güven ve kabullenme, insanlar arasındaki ilişkilerin temelidir.⁷¹ Toplumsal güven ve özgüven birbirine yardımcı kavramlardır. İmanı ruhuna yerleşmiş fert, buna kendini vermişse, o zaman ruhu derinden saran o imanın, insan davranışlarında istikrarlı neticeleri görülür. İnsanı kafası ve gönlüyle hür yapan, onu gerçek kişilik ve aslî hüviyetine kavuşturan şey özgüven ve imandır.⁷² İman, hayatın her boyutuna yansıyor, kişinin yaşantısını şekillendirmediği müddetçe kemale ermiş ve sahibini kurtaracak bir seviyeye gelmiş olamaz.

Toplum ve insan davranışlarını etkileyen önemli saiklerden birisi de gelecek düşüncesidir.⁷³ İnsanlar güven ve refah içinde yaşarken aralarındaki farklılıklar erir, göze batmaz. Ancak yakın ve uzak gelecek ile ilgili projeksiyon ve hedefi net olanlar kendilerini emniyette hissederler. Bu noktada devreye giren ahiret inancı, insanın sonsuzluk arzusunu tatmin eder. Nitekim İslâm’ı kabul edip yüce Yaraticısı’na teslim olan kişi, dünya ve ahiret hayatında korktuklarından emin olma ve umduklarına nail olma ümidiyle, fitratında var olan sonsuzluk duygusunu tatmin etmektedir. Böylelikle kendi fitrî yapısına uygun bir hayat tarzını uygulamaya koymaktadır. Bu tarz uyumlu davranışlar, toplumsal huzur için de gereklidir. Ancak bahsedildiği şekilde **imanın Müslüman’a ve yaşadığı topluma güven duygusunu temin edebilmesi için, İslâmî prensiplerin içselleştirilerek hayata aksettirilmesi gerekmektedir**. Aksi halde bazı bunalımlar söz konusu olabilir. Çünkü bunalım veya güven, bizzat insanın

⁷⁰ Hucurat (49): 6.

⁷¹ Sâdık el-Gabbudî, *Üsüsü Binai’s-Şahsiyyeti min Hılâli’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Tunus, 1989, s. 59; Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 196–197.

⁷² Gölcük, *Din ve Toplum*, s. 45, 127.

⁷³ Barlas Tolan, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım ve Murat Yayınları, Ankara, 1996, s. 234.

kendi içinden gelmekte ve topluma yansımaktadır. İnsanın şahsiyetindeki dengesizlik, zamanla aile ve toplumu da etkisi altına almaktadır. Dengesiz insanların çoğaldığı toplumlarda, kitle halinde sosyal patlamalar da görülmektedir. Müslüman her daim denge insanı olmak durumundadır.

İnsanlığı kurtarmak, tüm dünyanın adalet, huzur, güven ve zenginlik içinde yaşanan, refah dolu bir yer olmasını sağlamak için zenginlik ve güç, tek başına yeterli değildir. Allah'tan korkup sakınmayan bir insan, diğer insanlara çoğu kere değer vermez. Bunun için 'kork Allah'tan korkmayandan' denmiştir. Yaşlı insanlara hürmet edilmemesinin, ilkyardıma kaldırılan acil hastaların yeterli ilgiyi görmedikleri için ölmelerinin, zavallı insanların itilip kakılmalarının, bir avuç toprak için milyonlarca masum insanın katledilmesinin nedeni, insanların Allah korkusundan uzak yaşamalarıdır.

Karşılıklı davranışların temelini oluşturan iletişim, iki kişiyi ilişki içine sokan psiko-sosyal bir süreçtir. İnsanlar hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini bildikleri ve bunu iyi bir şekilde uyguladıkları takdirde, başkalarının nasıl davranacağı hakkında da kuvvetli tahminlerde bulunarak insanın en önemli ihtiyaçlarından biri olan güven duygusu içinde yaşarlar.⁷⁴ Her iki dünyada mutlu olmayı arzulayan insan, tüm yaşantısında İslam'ın getirdiği prensiplere göre kendine yön vermelidir. Müzakerelerin bile verimli neticelenebilmesi için güvenilir bir iletişim esastır.⁷⁵

Allah korkusuna sahip olan insanlardan oluşan bir toplumda, kimse olumsuz davranışlarda bulunmaz. Çünkü yaptığı tüm kötülüklerin, hesap günü karşısına getireceğini bilir. Bu bilinçteki insanlardan oluşan bir topluma da huzur ve güven duygusu hâkim olur. Ayrıca Allah'tan korkan insanlar fuhuştan ve her türlü çirkinlikten sakındıkları, saygı, şefkat ve merhamet konusunda duyarlı oldukları için aile yapıları da sağlam olur. Aile yapısı sağlam olan bir ülkede, insanların birbirlerine bağlılıkları sayesinde devlet yönetimi de güçlü olur.

Toplum'da güvenilir bir kişi olmanın temelinde üç unsur vardır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi doğruluktur. Doğruluk, insan olmanın gerektirdiği bir yaşantı halidir. İnsan herhangi bir faydası olur diye değil, sırf insan olmanın gereği olduğu için doğru olmalıdır. Toplum'da güvenilir kişi olmanın da başta gelen şartı doğru ve dürüst insan olmaktır.

Toplumda güvenilir kişi olmanın önemli sebeplerinden ikincisi; kişinin söyledikleriyle yaşantısı arasında uyum bulunmasıdır. Günümüzde ve geçmişte nice kanun koyucusu ve uygulayıcısı vardır ki, kendilerini çoğu zaman hukukun üstünde tutmuşlar ve koydukları kanunlara, savundukları fazilet prensiplerine uymayı başkalarından beklemişlerdir. Bunun tek istisnası Peygamberler'dir. Bütün hayatı boyunca içi ile dışı, özü ile sözü bir olan, meşhur ifadeyle, olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi olan, Hz.

⁷⁴ Erol Güngör, *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 18.

⁷⁵ Brehm, *Social Psychology*, s. 450.

Peygamber (s.a.v.) gibi olmaya çalışmak gerekmektedir. Çünkü O'nun şahsında, "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol"⁷⁶ hükmü bütün Müslümanlar için geçerlidir.

Kur'an'ın toplumsal huzur ve güveni sağlama noktasında önemli vurgularından birisi de, inananların kardeşliği⁷⁷ olgusudur. Bu yaklaşımın temeli insanların aynı asıldan gelmelerine dayanmaktadır. İnsanlığın babasının Hz. Âdem (a.s.) olması, birlik, beraberlik ve kardeşliği temsil etmektedir. Fakat tarihte olduğu gibi günümüzde de sıkça yapıldığı gibi, insanların ideolojik temelli ayrılığa gidecek yönlerinin ön plana çıkarılması, bazı çıkar çevrelerinin işine yaramakta ve bu durum, fitne ve **terörün önünü açabilmektedir**. Bütün bu oyun ve düzenlere rağmen Müslümanlar, **birlikte rahmet, ayrılıkta azap olduğu gerçeğine göre hayatlarını tanzim etmelidirler**.

Toplumunu birbirine bağlayan güven duygusunu, yalan ve endişe ortadan kaldırır. Çünkü yalan söyleyene güvensizlik, doğru söyleyene güven esastır. Yalancılık, fertler arasındaki birlik ve dayanışmayı kaldırarak insanları birbirine düşürür, düşmanlıklara sebep olarak toplumun huzurunu bozar. Yalan, sadece ilişkileri değil; sınırları da bozar ve toplumsal gerginliklere sebep olur. Kaos ortamları, insanın içindeki vicdanın sesini susturur, meseleleri yozlaştırır. Kur'ân-ı Kerim, bu psiko-sosyal gerçeklerden dolayı ve daha önemlisi imanın bir gereği olarak yalandan uzak durmayı istemekte ve şu emri vermektedir. "Pislikten, putlardan sakının; **yalan sözden kaçın.**"⁷⁸ Ayetteki "yalan söz" ifadesi geneldir. Yalancılık, yalancı şahitlik, iftira vb. şeyleri kapsar. Fakat burada daha ziyade küfür ve şirkin dayanağını teşkil eden sapık inanç, âdet, gelenek ve ibadet şekilleri kastedilmektedir. Tabii ki Allah'ın varlığına, sıfatlarına, güçlerine ve haklarına ortaklar koşmaktan daha büyük yalan olamaz.⁷⁹ Her türlü yalan, insanlar arasında huzursuzluğa sebep olur.

Müslüman toplumunda huzur ve güvenin dile getirilip yaygınlaşması noktasında selamlaşmanın büyük önemi vardır. Selam terimi 'selime' kökünden bir mastar olup, sözlükte; maddî ve manevî sıkıntılardan kurtulmak, barış ve esenliğe kavuşmak demektir, "es-Selamu", kelimesi isim olarak; selam, selamet, sulh ve güven anlamına gelir.⁸⁰ Müslümanlığın şiarından olan selamlaşma; "selamün aleyküm" ifadesinin taşıdığı anlam, Müslüman toplumlarında adetten öteye geçmek durumundadır. Çünkü selâmın en önemli mesajlarından biri "benden sana zarar yok, emniyet, güven içinde olasin, Allah'ın selameti de senin üzerine olsun" şeklindeki güzel dua ve

⁷⁶ Hûd, (11): 112.

⁷⁷ "Şüphesiz müminler birbiri ile kardeşlerdir; öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin; Allah'tan sakının ki size acısın" Hucurat, (49): 10.

⁷⁸ Hacc, (22): 30.

⁷⁹ Ebu'l Alâ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991, c. 3, s. 363.

⁸⁰ Zühaylî, *et-Tefsiru'l-Münîr*, c. 7. s. 218-219.

temennileri kapsamaktadır. Bu temennileri ileten kişi, bunun gereklerini de yerine getirmek durumundadır.

Emn-emniyet, bütün canlı varlıklar için bir sığınak gibidir.⁸¹ Üzerine düşenin en iyisini yapan kişi hiçbir şeyden korkmaz. Korkunun yokluğu, yapmak istediği şeylerden egosunun hiçbir çıkar beklememesinden kaynaklanır.⁸² İslâm dininin getirdiği değer ve prensipler, insanın mutluluğu ve her türlü ihtiyacı için yeterlidir. İnsan ömrü sınırlı olduğu gibi, bilgi ve tecrübesi de son derece kısıtlıdır. O halde, İlahî sisteme rağmen, kişinin kendi fikir ve sınırlı tecrübesine dayalı alternatif bir hayat sistemi kurma gayreti, ne kadar manasızdır.

Kur'ân-ı Kerîm, insanların ruhunda bulunabilecek korku, şüphe, nifak, küfür, şirk, zulüm, düşmanlık, hırs, yeis, tembellik, cehalet, taklit, taassup, kötü niyet gibi ahlâkî, içtimaî ve ruhî hastalıklara şifadır.⁸³ Kur'an, sinisini kendisine açanlara şifa ve güven bahşeder. Ancak bu seviyeye erişebilmek için şu hadisin Müslümanların hayatını şekillendirmesi gerekmektedir; **“Kalbi düzgün olmadıkça, bir kulun, imanı düzgün olmaz. Dili düzgün olmadıkça da, kalbi düzgün olmaz.”**⁸⁴ Kalbin temizliği, hiçbir karşılık beklemeden, ilâhî emaneti gerçekleştirme bilinci içinde hareket etmeyi gerektirir. İç güzellik, kalp ve ruhun temizliği, hayâ ve iffet gibi güzel ahlâkdır ki, bunlar en değerli ve maddi külfet gerektirmeyen ziynetlerdir. Neticesi itibarıyla de insanın nice paralar sarf etmekle erişemeyeceği değere insanı ulaştırır. İç gözlem/nefis muhasebesi, şuurlu Müslüman'ın en önemli özelliklerinden birisidir. Kendi kalbine bakmayanın hayatı bulanıktır; kendi yüreğine bakabilme cesareti gösterenler, gönlünün muradını keşfedenlerdir.

Müslümanın dünya hayatında bulunmasının hikmeti, ayette şu şekilde ifade edilmektedir. “Biz dünyadaki her şeyi yeryüzünün süsü yaptık. Amacımız, **insanları sınavdan geçirerek hangilerinin daha iyi işler yapacaklarını görmektir.**”⁸⁵ Aslında Allah, kimlerin iyi işler yapacaklarını bilmektedir. Ama yüce Allah, kulların eylemlerine ve hayatta sergiledikleri tutumlarına göre onlar hakkında hüküm verir. Dünya hayatının süsüne aldanıp imtihanı unutarak, İslam'ın emirlerinden ve Allah'ı zikirden yüz çevirenler aldanır ve sıkıntılı bir hayat yaşarlar.⁸⁶

Belki haksızlık yaptığı halde bazı kimseler bize, rahat yaşıyormuş gibi görünebilirler. Bu noktada şu ayet devreye girer. “Dünya hayatını ve güzelliklerini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tastamam, veririz; onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar.”⁸⁷ Ama eğer bununla yetinip

⁸¹ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, (çev: C. Koytak-A. Ertürk), İstanbul, 2000, s. 35.

⁸² Cüceloğlu, *a.g.e.*, s. 174.

⁸³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, trs., c. 5, s. 3193.

⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 3, s. 198.

⁸⁵ Kehf, (18): 7

⁸⁶ “Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacaktır” Tahâ, (20): 124.

⁸⁷ Hûd, (11): 15.

ebedî hayatı ihmal ederlerse, “«Rabbimiz! Bize sadece dünyada ver» diyen insanlar vardır, öylesine, **ahirette bir pay yoktur**”⁸⁸ ayetinin hükmüne muhatap olurlar.

Müslümanlık bilinci, mükemmel insan olma yolunda ilerlemeyi gerektirir. Bu da ferdi ve toplumsal güven ortamının sağlanmasıyla yakından ilişkilidir. Çünkü insanlar arasında iyi ilişkiler kurabilmenin zorunlu şartı, insanların birbirlerine güven duymalarıdır. Karşılıklı olarak birbirlerine güvenemeyen insanların, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi mümkün olmaz. İtimadın sarsılıp zulüm ve adaletsizliğin hüküm sürdüğü toplumlarda, insanlar arası güven devre dışı kalır, insanî güzellikler açığa çıkmaz hale gelir. Toplumsal güven açısından **dindarlık ve ona anlam katan Allah korkusu** önem arz etmektedir. Bir araştırmada en dindar olanların en uyumlu oldukları müşahede edilmiştir.⁸⁹ Müslümanlık bilinciyle huzur ve uyumun olduğu yerde, toplumsal güven kendiliğinden teşekkül edecektir. Çünkü güven ortamının oluşması için toplumsal uyum gerekmektedir. İslâm camiasında mü'minlerin birbirine bağlılığı, taşları birbirine kenetli yalçın duvar gibi metindir.⁹⁰

İslamî şuur, insanların yaratılış sebebinin Yaratıcıya kulluk olduğunu vicdanlarda hissettirir.⁹¹ Zira Allah, kullarına vermiş olduğu sayısız nimetlerden⁹² sonra görevlerini yapmalarını arzular. Kulluktan uzaklaşma da cezaya sebep olur. Bu noktada yüce Allah (c.c) “Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz”⁹³ diye haber vermektedir. **Sorumluluk bilinciyle yaşamak, kaliteli mü'minin temel özelliklerindedir.** Bakara Suresi'nin 177. ayetindeki, “sadık” vasfıyla müslümanların, kaliteli davranışlar sergilediği dile getirilmektedir. Bu açıdan bir insana “sadık” diyebilmek için iman etmesi şarttır. İnsanlar, çeşitli korku ve endişelerden güven ve adalet duygusuyla kendilerini emniyette hissettiklerinde, kişiliklerini geliştirebilir ve olgunlaşabilirler.⁹⁴

Bilinçli Müslüman, bilgi, iman ve ihlâsla zenginleştiği iç dünyasının farkında olmaya özen gösterir. İçinde ve dışında cereyan eden gerçekleri hesaba katarak, imanı doğrultusunda stratejik hareket eder. Bu noktada şuurlu müminlerin misyonu fevkalade önemlidir. Kur'an bu durumu şöyle ifade eder “**Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz.**”⁹⁵ Bu hayırlı ümmet sıfatına lâyık olabilmenin şartları ve önemli gerekleri vardır. Bu

⁸⁸ Bakara, (2): 200.

⁸⁹ Oates, “The Role of Religion in the Psychose”, *Journal of Pastoral, Care*, 1949, s. 21-30.

⁹⁰ Bkz. Buhari, *Sahihü'l-Buhari*, Kitabü's-Salat, bab 88, Çağrı Yay. İstanbul, 1992/1413, c. I, s. 123.

⁹¹ “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” Zâriyât, (51): 56.

⁹² İbrahim, (14): 34.

⁹³ Tâhâ, (20): 124.

⁹⁴ Nevzat Kösoğlu, *Millî Kültür ve Kimlik*, İstanbul, 1995, s. 147.

⁹⁵ Âl-i İmrân (3): 110.

vazifeyi, ferdi ve toplumsal güveni tam sağlamadan gerçekleştirmek mümkün değildir. Allah, içinizden iman edipe salih amel işleyenlere şu vaatte bulunmuştur: 'Hiç şüphesiz onlardan öncekileri nasıl 'güç ve iktidar sahibi' kıldıysa, onları da yeryüzünde 'güç ve iktidar sahibi' kılacak, kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine yerleşik kılıp sağlamlaştırarak ve onları **korkularından sonra güvenliğe çevirecektir**. Onlar, yalnızca bana ibadet ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Kim bundan sonra inkar ederse, işte onlar fasıktır.'⁹⁶

İslâm bu büyük ve benzersiz sosyal ruhun kendisidir ve onun gerçek anlamıyla barındırdığı toplumsal huzur ve medeniyet kavramının üstünde hiçbir toplum düşünülemez. Bunu küçük ve dar vicdanlar yaşayamazlar, basit değerler ararlar ve kardeşlik çerçeveleri ne kadar küçülürse o kadar rahatlık duyacağız zannederler, fakat duyamazlar. Bir müslümanın kalbindeki güven, metanet ve sükûnete bir türlü eremezler.

Toplum huzurunun bozulması ve endişenin artmasında, fitne, terör ve belirsizlik önemli rol oynar. Güven ve huzurun düşmanı fitne, insanları sapıklığa götüren ve manevi değerlere inancını kaybetmesine yol açan her türlü olumsuzluğu kapsamaktadır. **Fitne, tefrika ve terör cemiyetteki güveni sarsar ve şüpheyi doğurur**. Şüphe de kalbin parçalanması ve dumura uğraması neticesini verir. Fitne ve fesadın olduğu toplumlarda, güvensizlik son safhaya ulaşır. Tabii seyrinde devam edebilecek işler dahi normal devam etmez hale gelir, krizler patlak verir. Bu gibi durumlarda fert ve toplumlar, insanların birbirlerine şüphe ile baktıkları kargaşa ortamına sürüklenmiş olurlar.

Hayatta pek çok sıkıntıyla karşılaşabilir ve bazı mutsuzluklar yaşayabiliriz. Mutsuzluğun devamı veya yoğun şekilde hissedilmesi, mutsuzluğumuzun sebebini dışımızda aramamızla yakından ilgilidir. Hayattan zevk almak için, kendi iç değerlerimizden başka kimseye bağlı olmadan yapabileceğimiz şeyler vardır.⁹⁷ Bilinçli Müslüman, iman şuuruyla baktığı her şeyde Rabb'inin kudret ve ayetlerini görür. Uzun emel sahibi değildir ve daima şükür halet-i ruhiyesi içindedir. Dünyalık işlerde kendisinden aşağıda olanlara bakarak şükreder, uhrevî hususlarda kendisinden üstte olanlara bakarak daha çok gayret eder. O miskin de değildir. Çalışıp çabalar, gayretinin neticesini alacağını⁹⁸ bilir ve dünyadan da nasibini unutmaz.⁹⁹

Zaman zaman başarısızlık yaşamak; muhasebe, toparlanmak, güven duygusunun pekişmesi için gerekli olabilir. Çünkü bazen kişi ve dolayısıyla

⁹⁶ Nur, (24): 55.

⁹⁷ William Glasser, *Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi*, (çev.Müge İzmirli), Hayat Yayınları, İstanbul 1999, s. 28-40.

⁹⁸ "Doğrusu insanın çalıştığından başkası kendinin değildir" Necm, (53): 39.

⁹⁹ "Allah'ın sana verdiğiinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma" Kasas, (28): 77.

toplumlar, kısa yoldan kolay sonuçlara ulaşmayı öğrenir ve bazı zorluklar karşısında kolaylıkla cesaretlerini yitirebilirler.

Bir cemiyetteki insanlar, o toplumda geçerli olduğunu düşündükleri kaidelere göre hareket ederler. Eğer o toplumda “köşe dönmeçilik” prim yapıyorsa, bu yönelişi kırmak için tedbirler alınmalıdır. Cemiyeti oluşturan fertlerin olaylara yaklaşımı, itminânı, devlet ve topluma güven duygusunun yerleşmesi için gerekmektedir.

Şuurlu Müslüman, bütün iş, davranış ve münasebetlerinde Rabbi'nin rızasını ön planda tutar ve menfaate dayanan ilişkilerin sürekli olamayacağına bilincindedir. Kendisine istediği bir şeyi veremeyince darılan, küsen kimsenin gerçek dost olamayacağına da farkındadır. **Yaptığı iyiliklerin kötülükleri silip yok edeceğini¹⁰⁰ bildiğinden daima iyilik yapmağa gayret eder ve yaptığı iyiliklerden bir karşılık beklemez.¹⁰¹** Bilinçli müslüman dininin ona, gerek birey gerekse toplum olarak huzur, mutluluk, tutarlılık ve uyumluluk sağlayacağı şuuruyla hareketlerini kontrol eder.

Müslüman, kendi nefsinde ve çevresinde Allah'ın halifesi olduğu bilinciyle tevhit anlayışı gerçekleştirmek durumundadır.¹⁰² **Eğer müslüman tavır ve tutumlarından haz duymuyor ve tevhidi davranışlarında gerçekleştiremiyorsa, halini tekrar gözden geçirmeli, nefis muhasebesiyle hatalarını düzeltme yönünde gayret etmelidir.** Zira zamanla vicdanlar körelerek insanı hakikate götürmekten mahrum kalabilir.¹⁰³ Dolayısıyla bilgiler, anlayışlar, düşünceler, daima irdelenmeli, muhtemel yanlış düşünce ve tavırlardan uzaklaşıp tevhidi düşünceye erişmek için gayret göstermelidir. Tevhit (birleme) inancı, bütün hayatı kapsamalı; ev, iş, sokak, cami ve laboratuarda farklılıktan ziyade bütünlük arz ederek, hayatımızı da şekillendirmelidir. **Bilgi ile düşüncenin, öz ile sözün, inanç ile davranışın uyumu da buna dâhildir.** Değerlerdeki taviz ve dağınıklık, müslümanın ferdi ve toplumsal hayatında problemlere sebep olmaktadır. İbadetin kabulü bile, imanın pratik hayattaki yansımaya ve Müslümanlık bilincinin yerleşmesine bağlıdır.¹⁰⁴

İslam inancının temelini Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Allah'tan getirdiği hükümlerin doğruluğunu dil ile ikrar, kalp ile tasdik oluşturur. **Allah'tan başka ilah olmadığını kabul etmek, ben sadece O'nun huzurunda eğilir, Allah'ın otoritesini kabul ile O'na ibadet eder¹⁰⁵ ve O'nun isteğine göre hayatımı şekillendiririm demektir.** Kalp ile tasdik edilip azalardan dışa yansımaya imanın varlık ve yokluğu, sosyal hayat açısından müsavi gibidir.

¹⁰⁰ Hûd, (11): 114.

¹⁰¹ İnsân, (76): 9.

¹⁰² Roger Garaudy, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1990, s. 72

¹⁰³ “Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir” Hacc, (22): 46.

¹⁰⁴ H.Mehmet Soysaldı, *Inançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yayınları, İzmir, 1997, s. 19; Furkan, (25): 23.

¹⁰⁵ Fatıha, (1): 5.

İman ve bilginin sağlamlığı, düşünce ve davranış bütünlüğünü doğrudan etkileyen bir unsurdur. Akl-ı selim ile doğru bilgiye dayalı düşüncenin, dinî hakikatlerle buluşması inanç sahasını oluşturur.

Müslüman'ın dünya görüşü ve inancı, tam ve kapsayıcı olmalıdır. **İnançtaki bütünlük, davranışlara yansımadağında, inanan insanın hayatı, anlamsızlaşmanın yanında birçok problemi de beraberinde getirir.** Kur'an-ı Kerim, insanın bu ideal noktadaki halini, Allah'ın boyası ile boyanma¹⁰⁶, O'nun öngördüğü sıfatlar ile sıfatlanarak ilâhî ahlâk ile ahlâklanma olarak tanımlamaktadır. Allah'ın sıfatları ile sıfatlanan bir kimsenin, en güzel faziletlerle donanmış olacağında şüphe yoktur. Onun içindir ki Hz. Muhammed (s.a.v.), bizlerin Allah'ın emrettiği üstün vasıflarla ahlâklanmamızı istemiştir.¹⁰⁷ Günümüz yükselen değerlerinden biri olan kişisel bütünlüğe, ancak hakiki anlamda ruhunu geliştirmiş olanlar ulaşabilirler. Nitekim ruh üflenmesi sayesinde insan, zıtlığın kendisinde yer almadığı “birlik” sıfatına ulaşabilecek potansiyele sahip olmuştur.¹⁰⁸ Bu ruhi ve davranışsal bütünlük, ancak tevhit inancının hayata yansıtılmasıyla gerçekleşebilir ve böylelikle Müslümanlık bilinci şekillenir.

Tevhidî bir anlayışla İslâm'ın güzelliklerini hayata taşımak, dünya ve ahiretteki huzur ve güvenin garantisi durumundadır. Dünyadaki huzuru, Allah'ın emirlerine uymağa bağlayan ilahi kudret, ahiretteki huzuru da bununla ilişkilendirmektedir. “Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise, cennetlerde, pınar başlarındadırlar. ‘Oraya güven içinde, esenlikle girin’ denilir. Biz onların gönüllerinde olan kini çıkardık, artık onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir. Onlar orada bir yorgunluk hissetmezler. Oradan çıkarılacak da değillerdir.”¹⁰⁹

İnsan tabiatının gereklerinden sığınma ihtiyacının tezahürü olan dua da, kişiye güven duygusunu sağlama noktasında dikkatleri çekmektedir. Yapılan araştırmalarda dini duygu ve dua olgusu arttıkça depresyon ve kaygı hallerinin azalmakta olduğu görülmüştür.¹¹⁰ ‘Eşya zıddıyla bilinir’ kaidesince stres ve sıkıntı; insanı ruhunun derinliklerinde hissettiği Yaratıcısına sığınma ve iman noktasında harekete geçirebilir. Dolayısıyla hayattaki iniş ve çıkışlar; kişisel gelişim, iman, sabır ve güven duygusunun olgunlaştırılması noktasında kullanılabilir.

Sorumluluk duygusu da, diğer hisler gibi yerinde kullanılabilirse insanı Allah'a yaklaştırır. Sorumluluk yetki ile ters orantılıdır. İnsan dışındaki bütün varlıkların, insanın emrine verilmesi, insanın sorumluluk boyutunu göstermekte ve Kur'an bunu “teshir” kavramıyla ifade

¹⁰⁶ “Allâh'ın boyası (ile boyan). Allâh'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir? Biz ancak O'na kulluk ederiz” Bakara, (2): 138.

¹⁰⁷ Buhari, *Sahih*, İsti'zan, 1; Müslim, *Birr*, 115; Cennet, 28.

¹⁰⁸ Muhammed Şehrur, *Lügavi Kur'ân Okumaları*, ter: Mustafa Ünver, Samsun, 2001, s. 84.

¹⁰⁹ *Hicr*, (15): 45-48.

¹¹⁰ Recep Yaparel, *Yirmi-Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dini Hayat İle Psiko-Sosyal Uyum Arasında İlişki Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Doktora tezi), Ankara Ün. Sosyal Bil. Enst. Ankara, 1987, s. 130-140.

etmektedir.¹¹¹ Teshir gerçeği, insanın kâinata mahkûmiyetini değil, hâkimiyetini esas aldığı göstermektedir. İslam dini bu hâkimiyetin nasıl gerçekleşeceğini gösteren yoldur. Samimi dindar, kapsamlı bir bütünü anlamlı bir parçası olma bilinciyle, ‘halifelik ve hizmet sorumluluğu’ içinde hayatını düzenler. O kâinatın sorumlu bir vatandaşıdır; böyle bir bilinçle yaşar; duyar, algılar, düşünür ve eyleme geçer. Bu yaklaşım ve hareket tarzı da inanan kişiye güç, güven ve huzur sağlar.

İlâhî mesaj Kur'an, insanın sorumluluğu üzerinde durarak, inananları Allah'ın iradesine uygun olarak geliştirip değiştirmek ister. **Ancak hiçbir kitaptaki bilgi, hayata geçirilmedikçe asli değeri ortaya çıkmaz. İlâhî kitabın hükümleri, yaşanmaya en layık olanıdır.** Nitekim kitabımız “Evet, gerçekten her kim tüm benliğini Allah’a teslim eder ve iyilik yapanlardan olursa, Rabbi katında mükâfâtını görecektir ve böyleleri ne korkacak, ne de üzülecekler”¹¹² ayetiyle imanının gereğini yerine getirenlerin, her türlü korku ve üzüntüden uzak olarak mükâfatlandırılacaklarını haber vermektedir. Bir başka ayette bu durum şöyle ifade edilir; “İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler”.¹¹³ Ayetlerde de görüldüğü gibi önemli olan Allah’a inanıp O’nun hükümlerine teslim olabilmektir. Bu durum, “Rabbimiz Allah’tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir”¹¹⁴ ayetiyle de teyit edilmektedir. Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere Kur’ân’a göre kurtuluş ve huzur, herhangi bir özel “zümre”ye tahsis edilmiş olmayıp Allah’ın birliğini kavrayan, kendini O’nun iradesine teslim eden ve dürüst şekilde yaşamak suretiyle bu ruhsal tercihe pratik bir anlam kazandıran herkese açıktır.¹¹⁵

İçindeki ve etrafındaki olumsuzlukları umursamayan kişi, imanın zevkini tadamaz. Sadık müslümanın endişesi, attığı her adımın, yaptığı her davranışın insanların değil, Allah’ın rızasına uygun olup olmadığıdır. **İnsan, ruhi kuvvetlerinin terbiyesi nispetinde kemale erişir.** Müslüman şahsiyetinin bina edilmesi, kişisel ve sosyal hayatla yakından ilgilidir. “Müslüman, müslümanların elinden ve dilinden güvende oldukları kimsedir.”¹¹⁶ İnsanın elinden ve dilinden güvende olması demek; hem bilgisinden, hem de bu bilgiyle yaptığı eylemlerinden emniyette olmak demektir. Yani gerek komşuluk, gerek ticaret ve gerekse idari mekanizmalarda, o kişi müslümana zarar verecek bir davranış içine girmez.

¹¹¹ “Görmediniz mi Allah göklerde ve yerde ne varsa, hepsini sizin emrinize vermiş, açık ve gizli olarak nimetlerini üzerinize yağdırmaktadır. Bununla beraber insanlar içinde kimi de var ki, ne bir ilme, ne bir müşide, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor” Lokman, (31): 20.

¹¹² Bakara, (2): 112.

¹¹³ Bakara, (2): 277.

¹¹⁴ Ahkaf, (46): 13.

¹¹⁵ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000, s. 31.

¹¹⁶ Müslim, *Sahih*, 1/İman, 14, hn. 41.

Bu hususla ilgili olarak Hz. Muhammet (s.a.v.), “Bir müslümana ihanet eden, zarar veren yahut hile yapan kişi, bizden değildir”¹¹⁷ hadisiyle kişisel ve sosyal hayattaki ölçüyü netleştirmektedir.

Dengeli davranış ve hayat, güven duygusunun sağlanması için fevkalade önemlidir. Başkalarının hak ve hürriyetini dikkate almayan aşırı hürriyet, kişiyi zalimleştiren ve bencilleştiren bir neticeye götürebilir. Ferdi anlamdaki aşırı hürriyet nefsin eline dizginleri teslim etmekten başka bir işe yaramaz. Sosyal hayattaki, ayıp, günah ve yasak gibi kavramlar, bir anlamda ferdi hürriyetinin sınır taşlarıdır.¹¹⁸ Müslüman, bunlara riayeti ölçüsünde düzenli bir hayat yaşayabilir. İstikamet, her işte doğruluk üzere bulunmak, adaletten ve doğruluktan ayrılmayıp din ve akıl çerçevesi içinde yürümekle mümkün olur. Din ve dünya görevlerini tam olarak yapmaya çalışan bir müslüman, istikamet üzeredir. İstikametın karşıtı, hıyanettir ki, doğruluğu bırakıp verilen sözü gözetmemek, caymak, emanete riayet etmeyerek, insanların haklarına tecavüz etmektir.

Müslüman tutum ve davranışlarını, sorumluluk bilinciyle kontrol etmek durumundadır. Çünkü **bilinçli müslüman, günahın çirkinliğini vicdamında hissederek cezasına inanır**¹¹⁹ ve ondan uzak durur. İnsanî zaafılar sonucu ortaya çıkabilecek günahlardan korunmak için, tövbe ve istiğfar ilacını kullanmak gerekir. **Süfli istekler insanı meşgul ederek, Rabbinden ve Onun emirlerinden uzaklaştırabilir.** Bu durumda inanan kişi, güdülenmelerin ve deneme arzusunun hayatına katabileceği istikrarsızlıkları, tövbe ve tevhit ile yeniden sağlamlaştırmak zorundadır.¹²⁰

Bilinçli müslümanın, bulunduğu ortama daima bir mesajı vardır. Bu mesaj, İslâm’ın temel değerlerinin onun vesilesiyle etrafa yayılması şeklinde kendini hissettirir. Şuurlu müslüman etrafındaki hadiseleri ferasetle takip eder, onları tevhit şuuruyla değerlendirir. Derununda çözüme kavuşturamadığı bir husus olmayacağı için güven duygusunu daima hisseder. **Elinden gelen bütün şeyleri yaptıktan sonra “euzü” şuurıyla Rabbine sığınıp güvenerek huzur bulur.** Akıl ve zihni devre dışı bırakan sarhoşluk verici maddelerin yasaklanmasının temelinde de bu espri yatmaktadır.

‘İki günü müsavi olan zarardadır’ anlayışından hareket eden müslüman vaktini nasıl kullanacağına da azami dikkat ederek ömür sermayesini boşa harcamaz. **Boş vakitleri değerlendirme metodu kişi ve toplum muvaffakiyetinin anahtarıdır.** Kalbi uyanık, basireti açık olan müslüman daima uyanık olmalı, aksi halde, hem kendine, hem cemiyete, hem de çevreye zarar verir.

¹¹⁷ Müslim, *Sahih*, 1/ İman, 43, hn. 101–102.

¹¹⁸ Bkz. Recep Kılıç, *Ayet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlak*, T.D.V.Y. Ankara, 1995, s. 5.

¹¹⁹ Elmalılı, *a.g.e.*, c. 8, s.5289.

¹²⁰ Antoine Vergote, *Din İnanç ve İnançsızlık*, (çev. Veysel Uysal), İFAV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 173.

Bilinçli Müslüman olabilmek, muasır kültürden haberdar olmayı da gerektirir. Çünkü çağın duygu ve hislerini okuyamayan kimsenin, bulunduğu ortama bilinç getirmesi mümkün değildir.¹²¹ Çağın ruhunu ve havasını hissetmek kişiyi; olayları sadece seyreden sıradan bir fertten farklı bir şekilde, bulunduğu ortamda bilinçli ve stratejik davranır konuma getirecektir.

İnsan aklıyla düşünüp güdülerıyla hareket etmektedir. Din insanın akıl ve güdülerine seviye kazandıran bir sisteme sahiptir. Dine bağlı her insan, dine bağlı olmayanlara nazaran çok daha mükemmel ve kuvvetli bir kişiliğe sahiptir.¹²² Bu din, Allah'ın gönderdiği son ve en mükemmel din olan İslamiyet olunca,¹²³ bunun sağlayacağı emniyet ve güven duygusu mukayese kabul etmez. Bilinçli müslümanın başkalarına zarar vermesi düşünülemez.

D- İsar Sahibi Müslüman ve Güven

İsar, günümüz yükselen değerlerinden empatinin bir üst versiyonu olan diğerkâm davranışı ifade eden Kur'ânî bir kavramdır. Bu “kendisi için istediğini, başkaları için de isteme”nin de üstünde, yüksek karakterli Müslümanların uygulayabildikleri, **kardeşini kendine tercih edebilme davranışdır**. İslâm ahlâkı bu değeri, sosyal hayata kazandırmakla, insanlığa eşi görülmemiş bir seviye kazandırmak istemiştir. Kendisi için istediğini, din kardeşi için de istemeyen, gerçek mümin değildir.¹²⁴ Nitekim mükemmel insan tipinin temsilcisi Hz. Peygamber'i Kur'an, “Müminleri üzen her şey, onu da rahatsız eder, incitir”¹²⁵ ifadeleriyle tavsif etmektedir.

İnsanlar arasında iyi ilişkiler kurabilmenin asgari şartı, insanların birbirlerine güven duymalarıdır. Yalan, insanlar arasındaki bu güven ortamının oluşmasına engel olur. Karşılıklı olarak birbirine güvenemeyen insanların, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi mümkün olmaz. Emanete riayet etmeyenin imanı, ahde vefa göstermeyenin de dininin olmadığı bildirilmektedir. Karşılıklı olarak birbirine güvenemeyen insanların, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi mümkün olmaz.¹²⁶ Mümine yakışan, iyiliğin her çeşidini yapmaya gayret etmek ve Allah huzurunda kurtuluşuna vesileler aramaktır. O yerine göre diğer insanlara değer vererek, gücünü artırma metodunu da takip edebilir. Mü'min tatlı ve güzel sözlü, müsamahakâr, hayırlı ve salih amel sahibi olmaya gayret gösterir. Yaptığı hangi çeşit iş, hareket ve davranış olursa olsun ma'ruf ölçüsü içinde kalır ve münkerden sakınır.

¹²¹ Bkz. Fadlallah, M. Hüseyin, *İnsan ve Hayat*, (çev: Ali Kaya), Şura Yay. İst 1998, s. 166.

¹²² el-Kardavi, *a.g.e.*, s. 113.

¹²³ Mâide, (5): 3.

¹²⁴ Yünni Sezen, *İslam Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, 1994, s. 88.

¹²⁵ Tevbe, (9): 128.

¹²⁶ Kılıç, *İnsan ve Ahlâk*, s. 127.

Cimri insan, kendine ve diğer insanlara güvenmez. Güven kaynağı olarak sadece parayı ve maddeyi görür. Ne kadar çok parası olursa, o kadar güvenlikte olacağını zanneder. Bu ruh hali, Allah'a güven duygusunu zedeleyeceği için, iman açısından da tehlikelidir. Böyle insanlar, genelde rızık verenin yüce Allah olduğu gerçeğini göz ardı ederler. Zümer Suresinin 52. ayetinde; “Bilmediler mi ki, Allah rızık dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Şüphesiz bunda iman eden bir toplum için elbette ibretler vardır” buyurularak, rızık bir yönüyle ilahi takdir olduğu vurgulanmaktadır. Mümin her haliyle Rabbine güven duyar.

Çağımızın anlayışı içinde insanlar arası münasebetlerin temelini basit menfaatler oluşturmaya başlamıştır. Ancak böylesine basit maddi menfaate dayanan ilişkilerin sürekliliği mümkün değildir. Bundan dolayı **insanlarda bir güvensizlik ve endişe meydana gelmektedir**. Sözü senet olduğu bir dönemden senedin, hatta çek'in dahi geçersizleştiği bir dönemde ideal Müslümanlıkla, halimiz arasında ne denli uçurum olduğu açıkça görülebilecektir. Günümüzde din kardeşliği kavramının içeriği de maalesef boşalmıştır. İmanda kardeş olan insanlardan birinin derdi, hepsinin derdi olmalıdır. Hatta kâmil mü'min, öncelikle kendisinin değil kardeşinin sıkıntı ve ihtiyaçları görülsün ister, bu yönde gayret ve fedâkarlıklarda bulunur. “Kul, bir dostunun yardımında bulunduğu müddetçe, Allah da o kulun yardımında bulunur.”¹²⁷ Müslümanlar bu hadis-i şerife göre günlük hayatlarını yeniden düzenlemedikleri müddetçe gerçek huzur ve mutluluğu yakalamak zor görünmektedir. “Dostuna, gıyabında yardım eden kimseye, Allah Teala, dünya ve ahirette yardım eder.”¹²⁸ Diğerkâm davranış sahibi olabilmek ve toplumsal huzuru hissedebilmek için bu ölçülere uymak gerekmektedir.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim insanlığa ışık ve rehber olmak üzere gönderilmiştir. İnsanın en temel ihtiyaçlarından birisi, güven duygusudur. **Sağlam bir dayanak noktası bulunmayan insanlar, huzur ve mutluluğu hissedemezler**. Çünkü insan tabiatı, bir şeye dayanma ve güvenme ihtiyacı içindedir. Bazı kimseler bunu maddi dayanak noktaları ile sağlamaya çalışırlar. Bunca maddi imkâna rağmen yirmibirinci yüzyılın stres çağı olarak isimlendirilmesi, maddenin insana gerçek huzur ve mutluluk sağlamanın uzağında olduğunu göstermektedir. Gerçek güven, ancak iman ve salih amel ile kalplere yerleşebilir.

Kur'ân-ı Kerim'in ışığı bütün insanlığı aydınlatacak güçtedir. Yeter ki onu okuyup anlayarak hayatımızda tatbik etme gayreti gösterelim. Bunun için Kur'ân'ın aydınlığını insanlığa ulaştırmakla mükellef kişiler, üzerlerine

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*. c. 2, s. 252.

¹²⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetül Evliyâ*, c. 3, s. 25.

düşün görevi bihakkın yerine getirmelidirler. İslam, insanlığın Yaraticısı'nın ilahi rehberliğinin son halkası olarak razı olunan din ve hayat nizamıdır. Bilinçli bir şekilde Kur'ân ve İslam ile buluşup bunu şuur haline getiren kişi her türlü belirsizlik, fitne ve terörden uzak kalarak güçlü bir güven duygusuna sahip olur.

Toplumdaki problemlerinin çoğu, dini inanç yoksunluğuna ve insanın fitrattan uzaklaşmasıyla, ilâhî dinin emirlerinden uzaklaşmalarına dayanmaktadır. Kişi ve toplumlar yaşadıkları bu problemlerden, ancak gerçek manada dine dönmekle kurtulabilirler. **Toplumların huzur ve güvenliği, o toplumu oluşturan insanlar arasındaki samimiyet ve güven duygusuna bağlıdır.** Üyeleri arasında güven duygusu bulunmayan toplumlarda yaşamak, başlı başına huzursuzluk ve tedirginlik kaynağı olabilir.

Toplumsal güven ortamının yolu, inanmışlık ve ona göre ortaya konan seviyeli davranışlardan geçer. Güven ortamının önemi, ferдин mutluluğu ve toplumların huzuru için tartışılmazdır. Ancak karşılıklı olarak birbirine **güvenen insanların oluşturduğu toplumlar, değer üretebilir** ve bu tür toplumlar uzun süre yaşayabilir.

Ruhi ve toplumsal bunalımlardan kurtulup güven duygusuna erişmek, ancak güçlü bir dinî inançla mümkündür. Çünkü gerçekten dinine bağlı olup inancının gereklerini yerine getiren kişi, güven duygusuna sahip olup psikolojik hastalığa yakalanma riski azalır. Dininin gereklerini yerine getirmeyip Allah'a ve O'nun rızasına yönelmeyen müslüman ise, manasız ve lüzumsuz yükler altında ezilir. Güneşe dönen kişiyi, gölgesi takip ettiği gibi Rabb'ine yöneleni de saadet ve güven takip eder.

Davranışlarla güçlendirilen iman, insanın kendisine, Yaraticısına ve başkalarına güvenmesini sağlar. İman edenler, korkudan uzak olarak, yarınlarından endişe duymazlar. Bu anlayışın başkalarıyla paylaşılması sayesinde güvenli bir toplum oluşturulabilir ve yine bu değerlerin yaşatılmasıyla, güvenli toplumun devamlılığı sağlanabilir.

Bilinçli Müslüman; dürüst, çalışkan, iyi niyetli, insanları seven ve onlara hizmete gayret eden bir kişi olmak durumundadır. Dünyanın ve insanlığın geleceği; Kur'ân'ın aydınlatıcı gücünün fark edilmesine ve müslümanların bu konudaki gayretine bağlı bulunmaktadır. Bu uyanış, prensipleri ve ruhuyla İslâm'ı yaşamakla mümkün olabilir.

Geri kalmışlığın önemli sebeplerinden biri, tembellik ve çalışmamaktır. Müslüman içinde bulunduğu şartları çok iyi bilmeli, bu şartları olumlu yönde değerlendirmeli, şartların menfi olanlarını müspete çevirmeye gayret etmelidir. Çünkü **gayr-i meşru bir üslup ile meşru bir neticeye erişmek mümkün değildir.**

Suçsuz insanların can ve mal emniyetini ortadan kaldıran terör de en büyük haksızlık ve gayr-i meşruluktur. Müslümana ve İslami toplumlara yakışan üstün davranış, bilgi, şuur, sadakat, sabır ve stratejik

projeksiyonlarla ortaya çıkabilir. İyi niyet ve sadakatle yapılmayan iş ise, insanı küçültür ve azmini kırar.

İnandığı hakikatlere teslim olamayan kişi, Müslümanlık bilincine erişemez. Fert ve cemiyet olarak güven duygusuna erişebilmek için, önce kendi benliğimizi bulmamız gerekiyor. Kendi benliğini bulup asli değer yargılarını canlı tutan milletler, içinde buldukları sıkıntılar ne kadar büyük olursa olsun bundan kurtulabilirler. Toplumu ancak, **nefsinde olanı değiştirme gücüne sahip olanlar** değiştirebilir. Ağaçlar kendi köklerinden beslendikleri gibi, milletimiz de kendi değerlerinden beslenmeye başladığı andan itibaren sıkıntılar hafifleyerek yok olacak, bunun yerini emniyet ve güven duygusu alacaktır.

Gerçek adaletin sağlandığı toplumlarda sahtekârlık, çıkar gözetme, birbirinin hakkına tecavüz etme gibi ahlak bozukluklarına insanlar tenezzül etmezler. Çünkü Kur'ân ahlakının temel özelliklerinden olan yardımlaşma, merhamet gibi vicdanlı tavırların sonunda kesin olarak adaletli bir ortam oluşur ve herkesin hakkı korunmuş olur. Bütün bunların neticesinde de topluma huzur ve güven hâkim olur. O halde tüm **müslümanların yapması gereken, Allah'ın hoşnut olacağı ahlakı yaşamak, insanlara anlatmak, hak dini tüm dünyaya tebliğ ve temsil etmektir.** Çünkü inananların Kur'ân'da dikkat çekilen en önemli özelliklerinden biri şöyledir: “Sizden; hayra çağıran, iyiliği (marufu) emreden ve kötülükten (münkerden) sakındıran bir topluluk bulunsun. Kurtuluşa erenler işte bunlardır.”¹²⁹ Bu vazifeyi yerine getirebilen Müslüman topluluklar neticesini görecektir.

İslam fıtrat dinidir, insan tabiatını gözetir. Fıtratı yaratanın kelâmı Kur'an ve onun canlı temsilcisi Hz. Peygamber (s.a.v.); insan ve toplum hayatını şekillendirecek temel prensipleri ortaya koymuştur. Güveni içte ve dışta hissetmek isteyen Müslüman; şahsî, ailevî ve içtimaî hayatında bu prensipleri gözetmelidir. Davranış tarzları, anlayış ve ifadeler İslami olursa insanların gönüllerini kazanarak güven içinde huzurla yaşamak mümkün olur.

Hayata aktarılmayıp teoride kalan imanın vereceği güven ve huzur sadece sözde ve satırda kalabilir. Pratiğe geçmeyen teorinin gerçekte değeri olmayabilir. İslami emir ve hükümler iyi incelenmeli, Hz. Peygamber'in hayatı tetkik edilmeli, Kur'an'ı hayatımıza yansıtmalı, afaktaki delillerden hareketle enfüse yönelerek, hakikatleri ve Kur'an'ı asrın idrakine söyletmenin temsilcileri olunabilmelidir.

¹²⁹ Al-i İmran, (3): 104.

